

Міністерство освіти і науки України
Маріупольський державний університет

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

Науково-дослідна діяльність наукової бібліотеки Маріупольського державного університету

Матеріали II науково-методичного
семінару

27 лютого 2014 р.

Маріуполь
2014

Міністерство освіти і науки України
Маріупольський державний університет

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

**Науково-дослідна діяльність
наукової бібліотеки
Маріупольського державного
університету**

Матеріали II науково-методичного
семінару

27 лютого 2014 р.

Маріуполь
2014

ББК 91
УДК 012

Відповідальний за випуск: директор наукової бібліотеки Маріупольського державного університету Шакула А. П.

Комп'ютерна верстка: Дейниченко О. В.

*Рекомендовано до друку
науково-методичною радою наукової бібліотеки
Маріупольського державного університету
(протокол № від . .2014 р.).*

НЗ4 Науково-дослідна діяльність наукової бібліотеки Маріупольського державного університету : матеріали II науково-методичного семінару. 27 лютого 2014 р. / ред. А. П. Шакула. – Маріуполь : МДУ, 2014. – 84 с.

У виданні представлено матеріали і статті співробітників наукової бібліотеки Маріупольського державного університету з науково-дослідної роботи за 2013 р.

Видання може стати в нагоді як співробітникам бібліотек, так і всім, кого цікавить діяльність вузівської бібліотеки.

ББК 91
УДК 012

ЗМІСТ

Вступ	5
РОЗДІЛ I. Сучасна бібліотека ВНЗ	6
Шакула А. П. Основные направления деятельности НБ МГУ в 2013 году: краткий обзор	6
РОЗДІЛ II. Інформаційні технології	18
Мулько Е. В. Опыт проведения ретрокаталогизации в НБ МГУ	18
Шакула А. П. Використання сучасних інформаційних технологій у роботі бібліотек Маріуполя	28
РОЗДІЛ III. Інформаційне та бібліотечно- бібліографічне обслуговування	34
Гараєва З. В. Виставкова робота: погляд бібліотекаря читального залу історичного факультету бібліотеки ВНЗ	34
РОЗДІЛ IV. Бібліотечні фонди	45
Запорожець І. В. Аналіз оновлення та використання фонду НБ МДУ за 2010–2012 рр.	45
Спиченок Е. П. Анализ эффективности использования в учебном процессе фонда учебной и методической литературы преподавателей МГУ	57
РОЗДІЛ V. Соціологічні дослідження	64
Давыдова Л.В. Роль и место художественной книги в сфере интересов современного студента (по материалам социологического исследования) ..	64

РОЗДІЛ VI. Краєзнавство	73
Давыдова Л. В. Жизнь и творчество великого литератора на страницах книг (к 110-летию со дня рождения Георгия Костопова)	73
РОЗДІЛ VII. Підвищення кваліфікації	78
Назарьева С. В. Конкурсная деятельность в НБ МГУ как форма повышения квалификации сотрудников	78

ВСТУП

Збірник «Науково-дослідна діяльність наукової бібліотеки Маріупольського державного університету. Матеріали II науково-методичного семінару» є другим виданням серії, започаткованої у 2012 році, коли було прийнято рішення щорічно проводити підсумкові науково-методичні семінари з питань науково-дослідної діяльності бібліотеки.

До збірника увійшли матеріали II науково-методичного семінару, який відбувся у лютому 2014 року. Вони відображають результати досліджень співробітників наукової бібліотеки Маріупольського державного університету, здійснених протягом 2013 року.

У статтях розглянуто питання оновлення та використання документного фонду, інформаційного та бібліотечно-бібліографічного обслуговування, власного досвіду ретрокаталогізації, краєзнавства, вивчення значення художньої літератури в сфері інтересів студентів МДУ, форм підвищення кваліфікації. Також висвітлено досвід використання сучасних інформаційних технологій у роботі бібліотек м. Маріуполя.

Структура збірника і розміщення матеріалів відповідає основним напрямкам роботи бібліотеки.

РОЗДІЛ І

СУЧАСНА БІБЛІОТЕКА ВНЗ

УДК 027.7(477.62-2)МДУ

А. П. Шакула,
директор НБ МГУ

Основные направления деятельности НБ МГУ в 2013 году: краткий обзор

Статья знакомит с краткими итогами работы библиотеки по основным направлениям деятельности в 2013 году и проблемами при ее осуществлении.

***Ключевые слова:** информационно-библиотечные услуги, электронные ресурсы, документальный фонд, автоматизация, информационные технологии, наукометрические базы, информационная культура, культурно-просветительская работа, научно-исследовательская работа, корпоративная деятельность, повышение профессионального уровня.*

Являясь одним из структурных подразделений университета, библиотека главную цель своей деятельности видит в информационном и документальном обеспечении учебно-воспитательного и научного процессов. На протяжении 2013 года достижение цели осуществлялось реализацией следующих направлений:

- обеспечение доступа читателей библиотеки к отечественным и зарубежным электронным информационным ресурсам;
- дальнейшее формирование собственных электронных ресурсов;
- формирование и сохранение документального фонда;

- внедрение и использование новейших информационных технологий;
- усовершенствование информационно-библиотечных услуг;
- воспитание информационной культуры у студенческой молодежи;
- продвижение результатов научной деятельности университета в мировое информационное пространство;
- культурно-просветительская деятельность;
- научно-исследовательская деятельность;
- корпоративная деятельность и сотрудничество с библиотеками страны, организациями и учреждениями.

Исполнение цели обеспечивалось *системой совещательных органов*. На совете при директоре ежемесячно рассматривались текущие и проблемные вопросы организации работы библиотеки по всем направлениям деятельности. Научно-методическим советом библиотеки проводились исследования по изучению передового отечественного и международного библиотечного опыта, вырабатывались рекомендации по его применению в условиях работы нашей библиотеки, разрабатывались инструктивно-методические и инструктивно-регламентирующие документы, принимались методические решения по вопросам анализа использования и обновления фонда, систематизации документов. Также на протяжении года работала комиссия по сохранности фонда библиотеки, на заседаниях которой решались вопросы защиты фонда во всех технологических процессах его организации.

Решающее влияние на реализацию поставленных задач оказывают кадры библиотеки, поэтому традиционно большое внимание уделялось *повышению профессионального уровня* сотрудников. Библиотека принимала участие в международной научно-практической конференции на базе НБ Львовского национального универ-

ситета им. И. Франко «Перспективи розвитку університетських бібліотек на шляху розбудови суспільства знань», в засіданнях зональних шкіл профмастерства на базі НБ Донецького національного університета, в 19 вебінарах. Для співробітників ведучими спеціалістами бібліотеки були проведені семінари-практикуми по темах «Створення віртуальних виставок», «Редагування ілюстративного матеріалу, створення колажів», «Поиск в АРМ "Читатель" и АРМ "Каталогизатор"». Три співробітніці пройшли навчання на дистанційному курсі «Куратор вмісту» на базі Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Впродовж року проводився конкурс на найкращу віртуальну виставку, так же проводились ежеквартальні огляди бібліотечної періодики, сайтів і блогів.

За минулий рік студенти, викладачі, співробітники університету *відвідали бібліотеку 124 тис. раз, кількість книговидачі становила більше 315 тис. екземплярів книг і періодики*. Порівняно з минулим роком ці показники знизилися, на що були як об'єктивні, так і суб'єктивні причини. Це і загальна тенденція для всіх бібліотек вищих навчальних закладів: студенти віддають перевагу користуватися не тільки книгами, а й інформацією на електронних носіях, послугами Інтернету як в бібліотеці, так і у себе вдома. І проблеми на рівні університету: скорочення закупівель нової літератури практично по всіх спеціальностях, повне відсутство придбання літератури на електронних носіях, морально і фізично застарілі комп'ютери для читачів в читальних залах, скорочення одного читального зала на економіко-правовому факультеті (фонд цього читального зала був об'єднаний з фондом читального зала історичного факультету).

Современное информационное обеспечение учебно-воспитательного и научного процессов университета невозможно без *компьютеризации и информатизации библиотеки, использования новейших информационных технологий*. В этом году университетом для библиотеки была приобретена библиотечно-информационная программа ИРБИС-64 взамен исчерпавшей свои возможности мини-версии ИРБИС-32. Это позволило перейти на более качественный информационный уровень обслуживания студентов и преподавателей, выставить в Интернет собственный Электронный каталог (ЭК) и электронные ресурсы (ЭР). На конец 2013 года библиотека имеет локальную библиотечную сеть, 31 компьютер (5 из них приобретены в этом году), оргтехнику, выход в Интернет со всех компьютеров (из них 11 – для читателей), Wi-Fi зоны в читальных залах. Все это дает возможность увеличить спектр информационно-библиотечных услуг для читателей, использовать в обеспечении учебной и научной деятельности университета как собственные ЭР библиотеки, так и Интернет-ресурсы. Но, к сожалению, из-за физически и морально устаревшей компьютерной техники и сокращения компьютерных читательских мест в связи с закрытием читального зала экономико-правового факультета, этими услугами читатели смогли воспользоваться всего около 5 тыс. раз, что почти на 42 % меньше, чем в предыдущем году. Ситуация должна измениться к лучшему с предполагаемым открытием к началу нового учебного года электронного читального зала на экономико-правовом факультете и плановым обновлением компьютерного парка библиотеки.

На протяжении года библиотека работала над дальнейшей организацией *Электронной библиотеки (ЭБ)*, в состав которой входят полнотекстовые электронные документы, приобретенные или подаренные библиотеке,

оцифрованный собственный фонд, труды преподавателей в электронном виде, материалы конференций, серии «Вісника Маріупольського державного університету». Активно пополнялись собственные БД «Праці вчених МДУ», «МДУ у засобах ЗМІ» и др. ЭК пополнялся записями не только на новые поступления литературы, но и в результате плановой ретроконверсии фондов читальных залов и абонемента учебной литературы. Всего же за год объем собственных ЭР библиотеки увеличился на 6 тыс. записей и сейчас составляет более 118 тыс.

Библиотекой была продолжена работа *по предоставлению своим читателям бесплатного тестового доступа* к полнотекстовым коммерческим зарубежным и отечественным информационным ресурсам (всего – 11), среди которых Web of Science, Polpred.com, EBSCO Publishing, East View, Электронная библиотечная система ZNANIUM, РУКОНТ и др. К четырем из них мы получили постоянный доступ (JournalTOCs, Университетская информационная система РОССИЯ, ЛитРес, Центр учебной литературы).

Действенной формой предоставления информации научно-преподавательскому составу и студентам университета стал обновленный *сайт библиотеки* (<http://librmargu.narod.ru/>), прошедший генеральное редактирование структуры и увеличивший свои технические возможности. Значительно расширилась география обращений на сайт: кроме пользователей из стран ближнего зарубежья появились пользователи из Великобритании, Италии, Бельгии, Турции, Египта и США и др. стран. В этом году сотрудниками библиотеки были созданы новые информационные продукты: библиотечный *блог БиблиОнус (о литературе, литераторах и не только...)* (<http://literaturhjjobzor.blogspot.com/>), открыта страничка в социальной сети *ВКонтакте* (http://vk.com/club_librmargu). *Блог Библио.net*

(<http://bibliobzor.blogspot.com/>), в этом году отметивший свою первую годовщину, был дважды удостоен награды Liebster Blog Award.

За 2013 год *документальный фонд* библиотеки пополнился 2,2 тыс. экземплярами (на 1,3 тыс. экземпляров меньше, чем в предыдущем году) и на начало 2014 года составляет более 157 тыс. экземпляров учебной, научной, методической и художественной литературы. В 2013 году библиотека получала только 42 наименования периодики, из них 95 % – украинских издательств; общий же фонд периодики составляет 225 наименований. На приобретение литературы и периодики университетом было потрачено рекордно малую сумму – 28 220 грн., что почти в 3 раза меньше, чем в предыдущем году. Приоритетным направлением в формировании фонда библиотеки оставалось формирование фонда научной литературы (около 50 % от новых поступлений). К сожалению, из-за существенного увеличения цен на печатную продукцию, почти всю научную литературу приходится приобретать в одном экземпляре, что затрудняет ее использование, приводит к быстрому износу. На протяжении года основным источником комплектования фонда были дары от физических лиц и организаций. Счета на заказ новой литературы и периодики казначейством почти не оплачивались. Появилась тенденция к недоукомплектованности литературой учебных дисциплин, в первую очередь вновь открывшихся. Фонд, с одной стороны, не успевает обновляться, а с другой, быстро устаревает. При острой нехватке площадей в библиотеке морально устаревший и неиспользуемый фонд является серьезным балластом, поэтому проводится постоянная плановая работа по его выявлению и списанию. На конец года из фонда библиотеки было изъято около 1,5 тыс. экземпляров морально устаревшей учебной литературы. С целью

сохранности фонда проводились плановые переучеты фондов читального зала филологического факультета, читального зала исторического и экономико-правового факультетов.

Продолжало осуществляться *информационно-библиографическое обслуживание* преподавателей кафедр в режиме ИРИ по темам «Дипломатия», «Мемуарная литература», «Судебная реформа», «Фразеология славянских языков», «Возрастные особенности развития детей и подростков», «Археологическая экспедиция Мариупольского государственного университета», «Индоевропеистика», «Творчество И. Жиленко», «Методика научно-исследовательской деятельности». Было подготовлено и разослано кафедрам в режиме on-line 128 бюллетеней новых поступлений. Библиотекой осуществлялись информационные сопровождения научно-практических конференций, семинаров, которые проводились университетом и кафедрами, было присвоено около 3 тыс. шифров УДК к научным трудам преподавателей и студентов. Читатели могли пользоваться новыми видами услуг: виртуальной справкой и электронной доставкой документов.

Библиотека традиционно уделяла значительное внимание *воспитанию информационной культуры студентов*, привитию им навыков работы с информационными ресурсами. Проводились теоретические и практические занятия для студентов первых и третьих курсов по темам «Поиск информации в системе ИРБИС», «Электронные ресурсы НБ МГУ», «Навыки пользования справочно-библиографическим аппаратом НБ МГУ», «Библиографическое описание документов», «Требования к оформлению научных работ». Преподаватели факультета иностранных языков и филологического факультета имели возможность получить *информационно-библиографические консультации* по международным наукометрическим базам данных,

повышению индекса цитирования научных трудов, поиску информации в системе ИРБИС.

Была продолжена работа по продвижению *серий «Вісника Маріупольського державного університету»* в мировое научное информационное пространство. В Национальной библиотеке Украины им. В. И. Вернадского для постоянного хранения отправлены электронные копии всех выпусков «Вісника...», вышедших в 2013–2014 гг. В связи с переходом НБУ им. В. И. Вернадского на другую технологическую платформу, был полностью переработан архив электронных копий «Вісника...», библиографические данные выпусков переоформлены в соответствии с новыми требованиями. В сотрудничестве с ответственными секретарями всех серий «Вісника...» были выполнены работы, необходимые для процедуры оценивания научного качества издания в *наукометрической базе Индекс Коперникус* (Польша), а так же отправлены печатные выпуски всех серий. По результатам анализа оценивания научного качества «Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія» занимает первое место среди украинских журналов подобной тематики в наукометрической базе Индекс Коперникус. Завершена работа по согласованию организационных моментов сотрудничества с *Российским индексом научного цитирования* (РИНЦ). Для РИНЦ обработаны первые выпуски всех серий «Вісника...». Вступление в РИНЦ позволит не только повышать индекс цитирования работ преподавателей, опубликованных в издании, но и отслеживать их по множеству параметров. Была начата работа по включению полнотекстового варианта всех серий «Вісника...» в *научную электронную библиотеку КиберЛенинка* (Россия). По рейтингу Веб-метрикс эта библиотека занимает 50-е место в мире среди крупнейших электронных библиотек. Проект направлен на

распространение знаний по модели открытого доступа, обеспечивая бесплатный оперативный полнотекстовый доступ к научным публикациям в электронном виде. Это будет способствовать более активному продвижению «Вісника...» и университетской науки в мировое научное пространство и повышению индекса цитирования.

Большое внимание уделялось *культурно-воспитательной работе*, направленной на воспитание общей и профессиональной культуры будущих специалистов, на ознакомление с мировым и отечественным культурным наследием. Сотрудниками библиотеки организовывались *книжные выставки* разных жанров и тематики, которые раскрывали библиотечный фонд и были интересны читателям. Некоторые из них: «Шляхами історії світових цивілізацій», «Національна ідея як основа державотворення», «Пам'ятки життя та скарбниця найкращих думок», «Етнографія України: традиції, духовність, відродження», «Міжнародний бізнес: науково-методичне забезпечення спеціальності», «Індустрія туризму як соціальне та політичне явище», «Розвиток сучасної науки у працях вчених МДУ», «Актуальні проблеми вищої освіти», «Світ Олеса Гончара».

В рамках проводимого конкурса на лучшую *виртуальную выставку* сотрудниками библиотеки был освоен новый вид выставок, с которыми можно ознакомиться на сайте библиотеки: «З історії світової драматургії. Західноєвропейська драма», «Пізнаймо Україну разом! Книги серії Невідома Україна», «Редкие справочные издания конца XIX – первой половины XX вв. фонда редкой и ценной книги НБ МГУ» и др. Литературные вечера, встречи с интересными людьми, дискуссии, обзоры литературы и др. массовые мероприятия проводились в сотрудничестве с кафедрами (напр.: виртуальная экскурсия «Италия далекая и близкая», литературно-

музыкальная композиция «Музыкальная экскурсия по Италии» для студентов специальности «Итальянский язык и литература»).

Научно-исследовательская работа библиотеки была ориентирована на исследования по вопросам библиотекведения, информационной деятельности, краеведения. Было проведено социологическое исследование «Роль художественной литературы в сфере интересов современного студента», а так же анализы обновления и использования фонда, изучение фонда редкой и ценной книги. Продолжено создание библиографических указателей серий «Праці вчених МДУ», «Публікації кафедр МДУ», положено начало новой серии библиографических указателей «Фонд редкой и ценной книги научной библиотеки МГУ». На основе исследований алгоритмов поиска необходимой информации были разработаны методические рекомендации «Электронный каталог та електронна картотека статей: здійснення пошуку (на прикладі АРМ "Читач" САБ ІРБІС)», «Робота з ключовими словами, змістом, анотацією, що надаються в електронному каталозі». Краеведческие исследования дали возможность подготовить доклады к научно-практическим конференциям, семинарам, заседаниям Мариупольского общества краеведов. Библиотека принимала участие в деятельности рабочей группы, созданной на базе Мариупольского краеведческого музея, по созданию перечня домов и сооружений города, имеющих историко-культурное значение. Подготовлены справочный бюллетень «Архитектура Мариуполя. Определения основных архитектурных элементов, фрагменты истории архитектуры и градостроительства», статья «Кирпичный стиль Мариуполя» для «Мариупольского краеведческого сборника». На протяжении года предоставлялись краеведческие консультации мариупольским журналистам по вопросам изучения памят-

ников архитектуры Мариуполя, исторической ценности мариупольского некрополя. По результатам I научно-методического семинара, проведенного библиотекой в предыдущем году, издан сборник «Науково-дослідна діяльність наукової бібліотеки Маріупольського державного університету». В октябре библиотекой была организована и проведена научно-практическая конференция библиотек всех систем и ведомств Мариуполя «*Использование современных технологий для создания библиотечного информационного продукта*». По инициативе библиотеки начата работа по созданию городской «Школы библиотекаря-практика».

Информационно-библиотечная программа ИРБИС дала возможность интегрироваться в библиотечную систему страны. Библиотека принимает участие во всеукраинском корпоративном проекте Сводная база данных диссертаций по вопросам образования, педагогики и психологии (Государственная научно-педагогическая библиотека Украины им. В. А. Сухомлинского), сотрудничает с НБУ им. В. И. Вернадского в формировании базы данных «Наукова періодика України». В этом году был заключен договор с Днепропетровской областной универсальной научной библиотекой (ДОУНБ) об участии в проекте «Приднепровский корпоративный каталог». Библиотека поучила право использовать информационный массив периодических изданий Украины и осуществлять заказ электронных копий статей. В свою очередь, наша библиотека выполняет аналитическое описание статей «Вісника...», начиная с 2008 года, и ежемесячно передает созданный информационный ресурс ДОУНБ, тем самым привлекая новых читателей к университетскому изданию и популяризируя его. Также библиотека – постоянный участник городского корпоративного проекта «Электронный каталог периодических изданий г. Мариуполя».

Подводя краткие итоги основных направлений работы библиотеки в 2013 году, можно отметить, что коллектив библиотеки, несмотря на ряд проблем и трудностей финансового, технического порядка, успешно справлялся с поставленными задачами. В дальнейшем направления, приоритеты, задачи библиотеки на ближайшие 5 лет будут определяться «Стратегией развития научной библиотеки Мариупольского государственного университета на 2014–2018 гг.», одобренной ученым советом университета осенью этого года.

РОЗДІЛ II ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 025.34

Е. В. Мулько,

зав. сектором каталогізації

Опыт проведения ретрокаталогізації в НБ МГУ

В статье описан процесс проведения ретроконверсии на примере научной библиотеки МГУ.

Ключевые слова: электронный каталог, ретро-спективная конверсия.

Проблема ретроконверсии традиционных каталогов в электронную форму останется чрезвычайно актуальной до тех пор, пока каталоги всех библиотек не будут преобразованы в электронные.

Сегодня традиционные карточные каталоги не удовлетворяют в полном объеме требования современных читателей в оперативности поиска в них. Быстрое, качественное и эффективное библиотечное обслуживание невозможно без использования новейших компьютерных технологий. Автоматизация, прочно вошедшая во все библиотечные процессы, призвана помочь наиболее эффективно организовать и использовать имеющуюся информацию.

Внедрение современных информационных технологий особенно актуально для научных библиотек, поскольку на сегодняшний день фундаментальные научные исследования невозможны без активного, глубокого и тща-

тельного информационного поиска, в том числе библиотечного. Обеспечить такой поиск способны электронные каталоги, отражающие фонды библиотеки.

Электронный каталог – каталог, в котором представлены библиографические описания документов определенного фонда или нескольких фондов с указанием места их хранения, поданные в электронной форме.

Электронный каталог научной библиотеки на новые поступления был создан в 2000 году, но в нем отсутствовала информация о значительной части фонда, что осложняло автоматизацию библиотечно-информационных процессов (организацию электронной доставки документов, автоматизацию заказа литературы, книговыдачи и т. п.). Поэтому в 2005 году был поднят вопрос о ретроконверсии – переводе в машиночитаемую форму карточных каталогов на ретроспективный фонд. Технология осуществления ретроконверсии значительно отличается по уровню организации, способам проведения, постановке задач от технологии формирования и ведения текущего электронного каталога, что выделяет ее как самостоятельную проблему.

Ретроспективная конверсия (ретроконверсия) – это перевод традиционных печатных каталогов в электронную форму, одна из важных частей автоматизированной технологии в библиотеке.

Методы ретроспективной конверсии.

Известны различные методы ретроконверсии каталогов, существующих в карточной форме, но в целом можно выделить следующие.

1. Перевод в машиночитаемую форму (ИРБИС) библиографических записей непосредственно с карточек или из книжного варианта, либо ввод текстовой информации с клавиатуры в поля ИРБИС на основе образов карточек на экране дисплея.

2. Использование библиографических записей из других электронных каталогов, приобретаемых на оптических дисках или получаемых по сетям, и довод собственных данных библиотеки (индексов классификации, предметных рубрик, шифров хранения и т. д.).
3. Сканирование карточек с целью создания их машинных (цифровых) образов, оптическое распознавание символов и приведение записей к стандартному формату вручную или автоматически.

Выбор той или иной технологии для ретроконверсии каталогов зависит преимущественно от качества последних. В каталогах НБ МГУ на карточках есть и машинописный, и рукописный текст, с пометками, нечеткий, а некоторых карточек нет совсем, поэтому было принято решение составлять библиографические записи непосредственно по книге вручную.

В 2006 году была разработана «Концепция ретроконверсии фонда библиотеки МГГУ 2006–2010 гг.».

Цель конверсии:

- создание качественного электронного каталога библиотеки;
- обеспечение сохранности библиографических данных;
- переход на современные формы обслуживания читателей;
- осуществление комплексного поиска информации;
- возможность автоматизированной обработки информации об обеспеченности дисциплин учебной литературой.

Принципы проведения конверсии в НБ МГУ.

1. Кадровое, техническое и финансовое обеспечение (для нормальной организации ретроконверсии необходимы гарантированное ежегодное финансирование и библиотечари-профессионалы).
2. Поэтапная ретроконверсия только активной части подсобных фондов абонементов и читальных залов. Этапность работ зависит от необходимости предоставления

данных пользователям и от реальности финансирования работы до ее завершения, чтобы не допускать образования незавершенных БД. Если нет уверенности в регулярности финансирования, необходимо выбрать какие-либо части фонда, которые в определенном смысле можно считать законченными.

3. Составление библиографического описания проводится непосредственно по книге, *de visu*, на ней ставится отметка «ЭК».
4. Каталог редактируется в режиме реального времени, т. е. после ввода библиографической записи сотрудником она сразу становится доступной для всех пользователей.
5. Ежедневно контроль всех записей осуществляется редактором. Он параллельно с электронным каталогом редактирует генеральный алфавитный каталог путем замены старых карточек на новые, которые содержат проверенную информацию о количестве и месте хранения литературы.

В 2006 году библиотека провела ряд подготовительных мероприятий.

Подготовка кадров

Сектор каталогизации взял на себя обучение сотрудников, которые принимали участие в конверсии. Сотрудниками сектора разработаны специальные инструкции по ретрокаталогизации в программе ИРБИС: «Технологическая инструкция по ретровводу изданий, отсутствующих в ЭК», «Технологическая инструкция для редактирования изданий, внесенных в ЭК» (для каждого поля описаны конвертируемые данные, формат представления, правила ввода символов, правила работы в специфических случаях (периодика, многотомники)). Эти материалы регламентируют деятельность сотрудников в условиях новых технологий и обеспечивают единообразие

работы на разных участках. Рабочие листы ИРБИС позволяют проводить поиск документов по всем элементам описания, поэтому заполняется максимальное количество полей. В записях базы данных отражалась информация о полном библиографическом описании издания, месте хранения, а в поисковом поле ключевых слов было недостаточно, что существенно затрудняло поиск информации по темам. Было принято решение вводить информацию непосредственно с документа, стоящего на полке. Таким образом, возросла информационная наполняемость поисковых полей «Ключевые слова» и «Содержание». В сотрудничестве с отделом информационных технологий и компьютерного обеспечения библиотеки были разработаны методические рекомендации по работе с ключевыми словами, содержанием и аннотацией для сотрудников библиотеки – «Робота з ключовими словами, змістом, анотацією, що надаються в електронному каталозі. Особливості оформлення електронних документів і праць викладачів».

Анализ фонда

Проведен анализ фонда с точки зрения актуальности, отбор морально устаревшей литературы для списания, проведение сверки с кафедрами закрепления учебников за дисциплинами (книгообеспеченность).

Техническое обеспечение

Пришлось перераспределить техническую базу таким образом, чтобы в отделах абонементов учебной литературы (далее – АБУ), читальных залах 1, 2, 3 и 4, участвующих в процессе, было хотя бы по одному компьютеру с программным обеспечением.

Было принято решение начать ретроконверсию с активной части фонда абонементов учебной литературы.

		<i>запланировано</i>	<i>выполнено</i>
АБУ	2007 год	1247 назв.	769 назв.
АБУ	2008 год	478 назв.	223 назв.
АБУ	2009 год	242 назв.	140 назв.
АБУ	2010 год	100 назв.	126 назв.

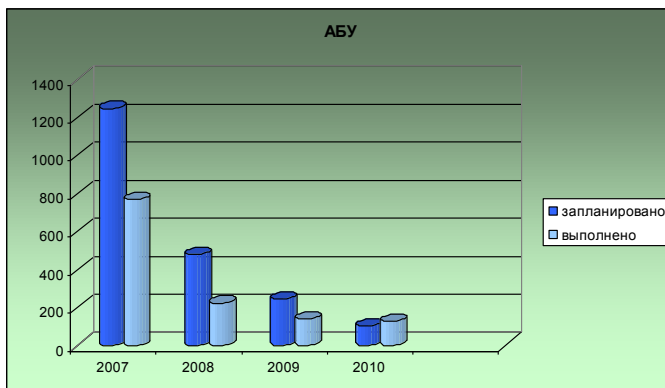

Рис. 1. Ретроконверсия абонемента учебной литературы

В 2010 году началась подготовка к ретроконверсии фондов ч/з № 1 и 4. Сотрудники получили инструкции по работе в ИРБИС, с ними проводились практические занятия. В 2011 году началась активная ретроконверсия фондов ч/з № 1 и 4, а также художественного фонда абонемента.

		<i>запланировано</i>	<i>выполнено</i>
чз № 1	2011 год	1300 назв.	2123 назв.
чз № 1	2012 год	1220 назв.	1224 назв.
чз № 1	2013 год	800 назв.	861 назв.

		<i>запланировано</i>	<i>выполнено</i>
чз № 4	2011 год	1300 назв.	1241 назв.
чз № 4	2012 год	1220 назв.	1064 назв.
чз № 4	2013 год	800 назв.	734 назв.

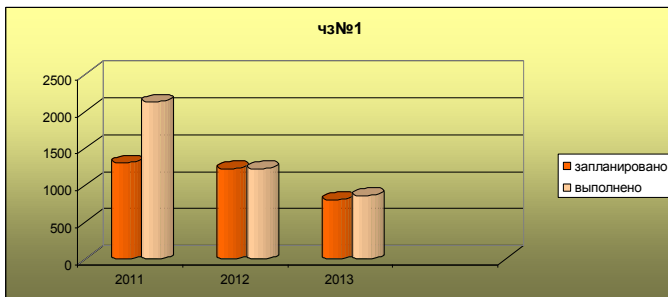

Рис. 2. Ретроконверсия читального зала № 1

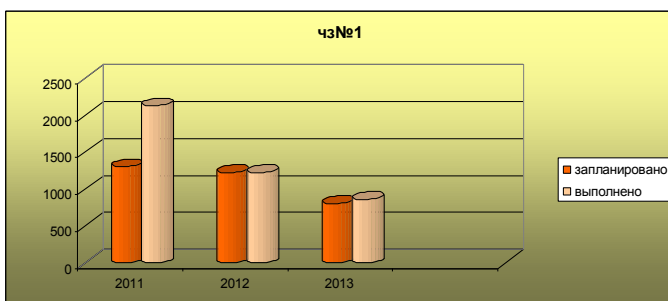

Рис. 3. Ретроконверсия читального зала № 4

		<i>запланировано</i>	<i>выполнено</i>
АБУ (худ)	2011 год	1260 назв.	696 назв.
АБУ (худ)	2012 год	1080 назв.	300 назв.
АБУ (худ)	2013 год	400 назв.	19 назв.

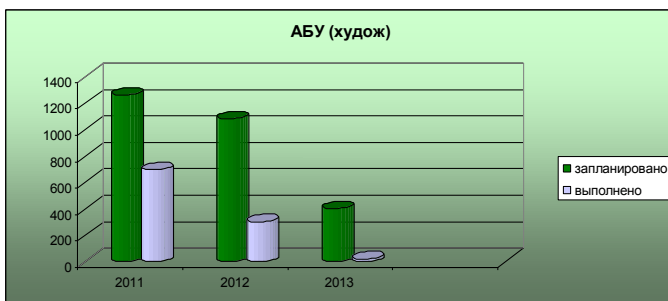

Рис. 4. Ретроконверсия абонемента художественной литературы

В процессе проведения ретроконверсии количественный состав фондов менялся и на сегодняшний день можно сделать вывод о запланированной и выполненной работе в целом по библиотеке.

	<i>запланировано</i>	<i>выполнено</i>	<i>осталось</i>
АБУ(уч.+худ.)	8 759 назв.	2 273 назв.	74%
чз №1	8 803 назв.	4 208 назв.	52,20%
чз №2	4 831 назв.	0 назв.	100%
чз №3	2 666 назв.	0 назв.	100%
чз №4	4 037 назв.	3 039 назв.	24,73%
итого	29 096 назв.	9 520 назв.	

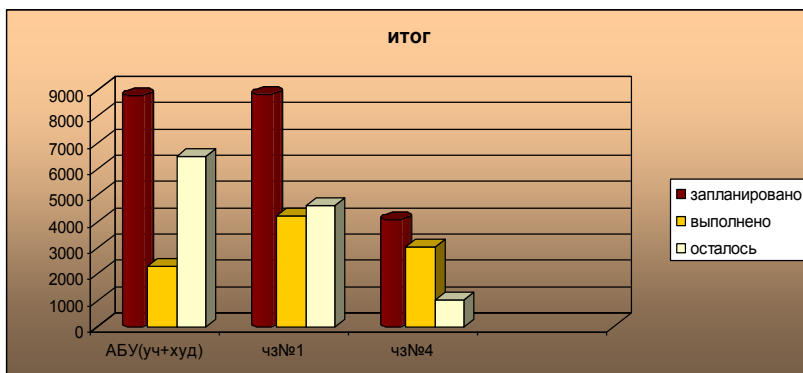

Рис. 5. Итоги ретроконверсии

Причинами невыполнения плана в некоторых случаях были:

- проблемы с сетью (не работает программа);
- проблемы с техникой (поломка компьютера на АБУ);
- кадровые изменения (увольнения по собственному желанию, декретные отпуска, перевод на другие должности);
- удаленность читальных залов.

Оптимальным решением вопроса ретроконверсии в удаленных читальных залах является установка на сервере Web-ИРБИС и Web-каталогизатор. Поскольку на данный

момент финансовое положение не позволяет нам этого сделать, совместно с отделом информационных технологий и компьютерного обеспечения решается вопрос об использовании ИРБИС 32 для проведения ретроконверсии в читальных залах на филологическом факультете и на факультете иностранных языков.

Ретроспективная конверсия каталогов, существующих в карточной форме, в электронную форму проводится для обеспечения их доступности вне зависимости от местонахождения пользователя и времени обращения, обеспечения новых возможностей поиска и сохранности библиографических данных.

В настоящее время научная библиотека МГУ, как и ряд других библиотек, работает над созданием электронной библиотеки, внедрением услуги «Электронная доставка документов».

Надо отметить, что отсутствие полного электронного каталога в качестве справочно-поискового аппарата для электронных массивов документов и в качестве средства удаленного поиска библиографических записей для заказа документов на различных носителях вносит в реализацию этих проектов дополнительные трудности.

К началу проведения ретроконверсии уже был сформирован электронный каталог на новые поступления, отражающий фонд библиотеки по разделам ББК.

В настоящее время каталог содержит более 18 тыс. записей (54 % от общего объема фонда). Формирование электронного каталога библиотеки идет в нескольких направлениях:

- обработка и ввод информации о новой литературе, поступившей в библиотеку (около 350 названий в квартал);
- обработка новых поступлений периодических изданий (объем базы составляет 67 417 записей);

- продолжение конверсии активного фонда библиотеки. В настоящее время это – самая актуальная часть работы по вводу, требующая больших трудозатрат.

Таким образом, для нормальной организации ретроконверсии, необходимы ежегодное финансирование, кадровое и техническое обеспечение. Несовершенство техники, привлечение неквалифицированных специалистов, несомненно, приводит к увеличению сроков проведения конверсии.

Список использованной литературы

1. Земсков А. И. Электронная информация и электронные ресурсы : публикации и документы, фонды и библиотеки / А. И. Земсков, Я. Л. Шрайберг. – М. : ФАИР, 2007. – 528 с. : ил. – (Специальный издательский проект для библиотек).
2. Інформаційні ресурси : словник законодавчої та стандартизованої термінології / уклад. : П. І. Рогова, Я. О. Чепуренко, С. М. Зозуля, І. Г. Лобановська. – К. : Нілан-ЛТД, 2012. – 283 с.
3. Сукиасян Э. Конверсия каталогов: полемические заметки / Э. Сукиасян // Библиотека. – 2001. – № 7. – С. 14–17.
4. Сукиасян Э. Р. Каталогизация и классификация. Электронные каталоги и автоматизированные библиотечные системы : избранные статьи / Э. Р. Сукиасян. – СПб. : Профессия, 2009. – 536 с.
5. Трифонова Е. Е. Ретроспективная конверсия библиотечных каталогов / Е. Е. Трифонова // Библиотека. – 2005. – № 2. – С. 45–50.
6. Чебанов В. Ретроспективная конверсия каталогов: накопленный опыт / В. Чебанов // Бібліотечний вісник. – 1998. – № 1. – С. 10.

*А. П. Шакула,
директор НБ МДУ*

Використання сучасних інформаційних технологій у роботі бібліотек Маріуполя

У статті наводиться досвід використання сучасних інформаційних технологій у роботі бібліотек міста Маріуполя за матеріалами III науково-практичної конференції бібліотек міста.

***Ключові слова:** інформаційні технології, інноваційний розвиток, програмне забезпечення, інформаційний бібліотечний продукт.*

Бібліотеки різних систем та відомств Маріуполя не тільки активно використовують у своїй роботі новітні інформаційні технології, але й створюють на їх основі власні інформаційні продукти. Досвіду діяльності бібліотек у цьому напрямку та обговоренню проблем використання програмного забезпечення була присвячена III міська бібліотечна науково-практична конференція **«Використання сучасних технологій у створенні бібліотечного інформаційного продукту»**, яка була організована НБ МДУ та відбулася восени 2013 року.

Бібліотеки міста мають різний рівень комп'ютерного та програмного забезпечення, різну потребу у використанні сучасних інформаційних технологій. Крім того, вони виконують не завжди однакові функції та завдання. Тим цікавішим для учасників конференції було знайомство з досвідом своїх колег, обговорення спільних проблем.

Без впровадження та використання новітніх інформаційних технологій не можливий подальший інновацій-

ний розвиток бібліотек вищої школи, створення електронного інформаційного середовища для забезпечення науково-освітньої діяльності свого університету, зазначила директор НБ МДУ *Шакула А. П.* Бібліотека університету надає доступ своїм користувачам до світових електронних інформаційних ресурсів та створює власні: електронний каталог, повнотекстову БД «Електронна бібліотека», БД «Праці викладачів МДУ», «Публікації про МДУ» та ін., створює бібліографічні покажчики, методичні рекомендації та іншу видавничу продукцію в електронному вигляді. Власними силами створено співробітників сайт бібліотеки (<http://libr-margu.narod.ru/>) та блог Библио.net (<http://biblioobzor.blogspot.com>). Віртуальні довідки, електронна доставка документів, електронне замовлення нової літератури викладачами, електронні бюлетені нових надходжень для кафедр університету – далеко не повний перелік послуг, які стали можливі завдяки використанню сучасних інформаційних технологій в практиці бібліотеки.

З появою нових інформаційних і мережевих технологій звична схема інформаційної взаємодії у академічному середовищі почала змінюватися, визначила директор НТБ ПДТУ *Пасинкова О. В.* Зараз результати проведених досліджень публікуються не тільки у монографіях, рецензованих журналах, але все частіше в електронних виданнях, накопичуються у віртуальних сховищах даних. Для організації роботи з файловими архівами є як комерційні, так і безкоштовні програми; найбільш популярними в Україні за рядом параметрів є DSpace і EPrints. Порівняв функціональні особливості цих програм, бібліотека університету зупинилася на програмі DSpace, оскільки вона забезпечує кращу платформу для довгострокового збереження цифрових матеріалів, надає повний спектр функціональності для створення електронних бібліотек. Програма DSpace стала основою для створення двох

інформаційних продуктів бібліотеки: інституційного репозиторію, який функціонує з жовтня 2012 року, і сайту навчально-методичних матеріалів, який на даний час знаходиться у стані пілотного проекту. Хоча ці інформаційні ресурси створені на платформі DSpace, однак принципово відрізняються у правах доступу до своїх файлів. Репозиторій діє на принципі вільного доступу та інтеграції у міжнародні реєстри Вільного доступу ROAR і DOAR, до сайту навчально-методичних матеріалів мають доступ тільки зареєстровані користувачі за номером свого читацького квитка.

Бібліотека університету також використовує у своїй роботі технології автоматичної ідентифікації, про що розповіла завідувачка інформаційним відділом НТБ ПДТУ *Акульшина А. В.* Найбільш сучасною формою ідентифікації у бібліотечній справі є радіоідентифікація за допомогою RFID мітки, але із-за її високої вартості на цей час найбільш розповсюдженою в українських бібліотеках є технологія штрих-кодування. Впровадження цієї технології в практику роботи НТБ ПДТУ було розпочато у 2008 ро-ці з автоматизації книговидачі, в процесі якої були реалізовані задачі зі створення електронного каталогу на весь фонд, штрих-кодування фонду, впровадження електронних читацьких квитків і формулярів, навчання співробітників бібліотеки за вимогами нової технології. З цього року бібліотека почала використовувати технологію автоматичної ідентифікації у перевірці фонду. Впровадження автоматичної ідентифікації в бібліотеці дозволило оптимізувати такі бібліотечні процеси, як видачу та повернення документів, перевірку фонду, статистичний облік, роботу з боржниками. Все це призвело до зменшення навантаження на працівників, підвищило якість обслуговування користувачів. Загалом же, використання автоматизованої технології ідентифікації робить можливим перехід

бібліотеки до безпаперової технології роботи.

Все активніше бібліотеки вищих навчальних закладів працюють над створенням блогів, про що розповіла заступник директора НБ МДУ *Назар'єва С. В.* Якщо раніше бібліотечні блоги створювалися як інструмент спілкування, позиціонування власної думки, то зараз бібліотечний блогінг є незамінним інструментом для зв'язку з суспільством, з рекламною та маркетинговою діяльністю, що торкається практично всіх сфер бібліотечної практики. Особисті блоги співробітників бібліотеки або самої бібліотеки мають практично необмежений потенціал у розповсюдженні знань, просуненню інформаційних продуктів та послуг і, головне, в організації двосторонньої комунікації. Комплекс заходів, що направлені на просунення бібліотек, можна успішно реалізовувати за допомогою блогосфери. Учасники конференції мали змогу ознайомитися з власний досвідом створення та ведення блогу Библио.net (<http://bibliobzor.blogspot.com>).

Сьогодні важко уявити роботу зі студентами у культурно-просвітницькому напрямку без застосування нових сучасних засобів та форм, зазначила завідувач сектору культурно-просвітницької роботи *Дунук Д. О.* У проведенні літературних вечорів, зустрічей з письменниками, презентацій книг, літературно-музичних вечорів, дискусій, вікторин використовуються текстові, музичні, відеоархіви, які систематично поповнюються.

Для надання інформації про заходи, які проводить бібліотека, за допомогою програми Smore створюються флайери та розсилаються на електронні адреси і сайти кафедр, факультетів. За допомогою програм Freemake Video Converter, Movie Maker, A VS Video Editor розроблюються буктрейлери, своєрідні відеооповідання про книги. Використовуючи програму Power Point, бібліотека створює тематичні віртуальні виставки, і подальший їх

розвиток бачить у впровадженні флеш-технологій, яка дасть змогу робити віртуальні виставки мультимедійними та інтерактивними.

З досвідом створення та проведення віртуальних екскурсій учасників конференції ознайомила завідувач відділу інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення НБ МДУ *Дейниченко О. В.* Створені бібліотекою віртуальні екскурсії використовуються у навчально-виховному процесі університету, культурно-просвітницькій роботі бібліотеки та є одним з результатів науководослідних розвідок бібліотеки за краєзнавчим напрямком. Було проведено огляд ліцензійних та безкоштовних програм у мережі Інтернет, за допомогою яких створюються віртуальні екскурсії, більш детально було розглянуто використання програми Power Point. Також були розглянуті переваги і недоліки віртуальних екскурсій відповідно до традиційних, надані практичні поради щодо їх створення та проведена презентація віртуальної екскурсії «Унікальні риси архітектури Маріуполя».

Як задовольняються інформаційні потреби мешканців міста, розповіла директор ЦБС для дорослих міста Маріуполя, заслужений працівник культури України *Гуркова Л. В.* Сучасна публічна бібліотека, окрім стандартного спектру традиційних бібліотечних послуг, у своїй діяльності широко використовує нові послуги та продукти, які створені на основі використання новітніх технологій. Це надзвичайно збільшує можливості бібліотек у задоволенні інформаційних потреб своїх користувачів. На цей час головними інформаційними продуктами бібліотек ЦБС залишаються електронний каталог і бази даних (напр., «Бібліотека і влада», «Навчальні заклади Маріуполя»). Широко використовуються у різних напрямках діяльності бібліотек створені дайджести, у тому числі для задоволення краєзнавчих запитів користувачів: «Маріуполь у

роки Великої Вітчизняної війни», «Будинки і храми Донбасу», «Заповідні місця Донецької області», презентації «Греки Приазов'я», «Архітектура Маріуполя» та ін.

Бібліотечна інфографіка як майбутнє бібліотек та досвід її використання у роботі бібліотек ЦБС для дорослих розглядалися у виступі заступника директора Кудиної Н. О. Зазначалося, що інфографіка, головна ціль якої – інформувати, може бути використана у бібліотечній практиці майже необмежено.

Співробітниками ЦБ ім. В. Г. Короленка створюються власні інформаційні продукти, такі як віртуальні виставки, відеоролики, буктрейлери. Учасникам конференції було представлено авторський буктрейлер «Фантазійний шедевр від Євгенії Вітушко» бібліотекаря **Кур'якулової Т. В.** Основним джерелом доступу віддалених користувачів до інформаційних продуктів та послуг бібліотеки є веб-сайт <http://www.marlibrary.com.ua/>. За його допомогою можна скористатися електронною доставкою документів, віртуальною довідковою службою, інформаційно-правовою службою. Також інформацію про свої ресурси та послуги бібліотека надає за допомогою соціальних мереж: ВКонтакте, Factbook, Youtobe.

Конференція виявила, що бібліотеки Маріуполя мають великий власний індивідуальний досвід виконання у своїй практиці сучасних інформаційних технологій, є чому вчитися один у одного. Для цього було вирішено започаткувати новий міський бібліотечний корпоративний проект «Школа бібліотекаря-практика».

РОЗДІЛ III ІНФОРМАЦІЙНЕ ТА БІБЛІОТЕЧНО-БІБЛІОГРАФІЧНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ

УДК 021.4

З. В. Гараєва,

*провідний бібліотекар читального залу
історичного факультету*

Виставкова робота: погляд бібліотекаря читального залу історичного факультету бібліотеки ВНЗ

У статті розглядаються механізм підготовки та оформлення книжкових виставок, їх види та використання у виставковій роботі бібліотеки ВНЗ.

Ключові слова: *виставкова робота, книжкові виставки.*

Незважаючи на всебічну модернізацію та все більше використання комп'ютерних технологій у роботі бібліотек, не слід відкидати і традиційні форми роботи, бо саме на їх основі можливо осмислення та впровадження інновацій. Можливо, порівняно з віртуальними, книжкові виставки є більш застарілими та менш цікавими з погляду читачів, але вони безумовно мають свої переваги та за умови нестандартного підходу збільшують свою ефективність. Тому метою цієї статті є аналіз нових підходів до книжкових виставок заради їх популяризації серед читачів. Пропонуємо розглянути механізм підготовки та оформлення виставки, а також види книжкових виставок; звер-

нути особливу увагу на ті моменти у виставковій роботі, які потребують обов'язкових змін.

Як відомо, робота над будь-якою виставкою складається з певних кроків, які можливо передати у вигляді послідовності дій бібліотекаря, який займається підготовкою виставки. Список цих дій може бути дуже розширеним, наприклад, Р. Хайфулліна [8, с. 71] пропонує алгоритм оформлення виставки, який містить 15 елементів, але він може бути і більш стислим: так, Н. Збаровська [3, с. 58–59] наводить порядок дій, який складає 10 кроків. Але і такий підхід, на наш погляд, є занадто докладним. Найбільш вдалим та зручним у використанні нам здається план дій, що наведено у довіднику бібліотекаря [7, с. 198].

1. Вибір теми.
2. Визначення цільового та читацького призначення.
3. Виявлення та відбір документів.
4. Підбір допоміжних матеріалів.
5. Розробка структури книжкової виставки.
6. Оформлення книжкової виставки.
7. Реклама книжкової виставки.
8. Аналіз ефективності книжкової виставки.

Тема майбутньої виставки має бути актуальною, цікавою та конкретною. І якщо з першими двома поняттями все зрозуміло, то останньому не завжди приділяють увагу. Так, наприклад, тема *«Історія України: від минулого до сьогодення»* є дуже широкою та розмитою. Під таку назву може підійти дуже багато книг читального залу історичного факультету. Тому треба проводити відбір на певній основі (характер видання, жанр і т. д.) і обов'язково зазначити це у підзаголовку. За цією темою в нашому читальному залі були представлені серії книг *«Україна крізь віки»* та *«Невідома Україна»*, які охоплюють всю історію нашої країни та висвітлюють найвизначніші події. Серед допоміжних матеріалів до виставки були надані

інформація про ідею створення серії книг, короткі відомості про авторів, анотації, ілюстративний матеріал.

Читацька аудиторія бібліотеки ВНЗ складається зі студентів, викладачів, аспірантів та співробітників. Враховуючи їх інформаційні потреби (наприклад, найпоширеніші запити з певної теми) та рівень вимог до джерел інформації (як правило, перевага надається науковій літературі), слід проводити подальшу підготовку до виставки.

Відбір документів для виставки зазвичай проводиться за допомогою традиційного та електронного каталогів та картотек, використовуючи бібліографічні та методичні посібники. Всі виявлені таким чином джерела розглядаються бібліотекарем з метою оцінки їх відповідності до теми та читацького призначення. Дбаючи про привабливий вигляд виставки і тому віддаючи перевагу більш новій літературі, не слід відкидати і старі видання, які є не менш інформативними. Такі книги можна відремонтувати, покласти у розкритому вигляді, а іноді просто зняти потерту суперобкладинку.

Для збільшення візуального ефекту та емоційного впливу на читача до відібраних документів підбирають **допоміжні матеріали**, які поділяють на:

- **знакові** (різноманітні символи);
- **предметні** (натуральні предмети, макети, моделі);
- **художні** (картини, плакати, портрети, ілюстрації);
- **декоративні** (тканина, квіти, сувеніри);
- **конструктивні** (канцелярське приладдя, підставки та закладки для книг).

Так, наприклад, для виставки з інформатики та комп'ютерної техніки під назвою «Вікно у віртуальний світ» допоміжними матеріалами стали електронні приладдя (дискета, диск, флеш-карта), що допомогло проілюструвати швидкі зміни у розвитку сучасної комп'ютерної техніки.

Важливим моментом у підготовки виставки є розробка її **структури**. Для того, щоб визначити кількість розділів та їх зміст, треба з'ясувати основні аспекти теми виставки. Відокремивши їх правильно та встановивши між ними взаємозв'язок, буде легко представити чітку та логічну структуру виставки.

Так, наприклад, в читальному залі проходила виставка за темою *«Жінка: нелегкий шлях до визнання»*, яка мала такі розділи:

Жінки в історії людства	розповідає про життя жінок у різні історичні епохи (в Стародавньому Римі, середньовічній Західній Європі, Київській Русі та ін.)
Фемінізм	розкриває поняття «фемінізм», історію виникнення жіночого руху; повідомляє про ідеологічну засновницю фемінізму Симону де Бовуар та її працю «Друга стаття»: <i>«Жінкою не народжуються: нею стають»</i> , – саме ці слова Симони де Бовуар обрані цитатою до виставки
3 історії свята 8 Березня	подає інформацію про історію появи свята, біографію Клари Цеткін та її діяльність в боротьбі за жіночі права
Жіночий рух у сучасному світі	показує сучасний стан жіночого руху в світі та на Україні

Вибір назви виставки без перебільшення вирішує, чи звернуть на неї увагу, чи зацікавить вона читачів. Відомо, яку велику роль заголовки відіграє у журналістиці та рекламі, коли влучні слова, написані великими літерами, сприяють успішним продажам товарів та послуг.

Тому треба пам'ятати декілька важливих речей:
 - **заголовок повинен бути стислим** – довгі заголовки не сприймаються читачами через небажання втрачати час та додавати будь-яких зусиль для розуміння змісту вистав-

ки. Саме із заголовку має бути зрозуміло, про кого чи про що повідомляє ця виставка;

- **заголовок має вказувати на цільове та читацьке призначення** – для виставки у вузівській бібліотеці можливе уточнення адресату (для студентів, викладачів) та призначення (для навчальної, наукової роботи). Наприклад, виставка на стенді читального залу «*Як правильно написати курсову роботу*» – покрокова інструкція у схемах, яка наглядно ілюструє весь механізм підготовки та написання курсової роботи;
- **оригінальність заголовка** – намагайтеся уникати стандартних виразів, запозичень;
- **вірність заголовка з точки зору мови та значення** – при перекладі з російської мови на українську уникайте розмовної чи діалектної лексики, багатозначних слів.

Займаючись **оформленням виставки**, звертайте увагу на те, щоб найважливіша інформація була розташована на рівні очей. Розміщення документів підпорядковується місцю розташування (стелаж, стіл, стенд) і обмежується його площею, тому послідовність розкриття теми для виставки на стелажі – зверху вниз, а на столах чи стендах – зліва направо. Кожен документ має свій розмір, колір обкладинки, графіку, це треба враховувати для створення цілісної та гармонійної картини. Краще спиратися на принцип чергування (більші та менші, світлі та темні, з малюнком та без нього). Якщо залишається трохи порожнього місця, але недостатньо для розташування однієї книги, не накладайте одну книгу на іншу, закриваючи її назву чи текст. Правильніше розмістити на вільному місці підлодящу ілюстрацію чи цитату.

Коли виставка нарешті готова, слід подумати про її **рекламу**. Це може бути повідомлення на інформаційних стендах читального залу та на сайті бібліотеки університету із зазначенням терміну та місця проведення; для

виставок з особливої нагоди можна розробити листівки, які вклатимуться у читацькі квітки відвідувачів бібліотеки.

Щоб оцінити **ефективність виставки**, треба порівняти кількість представленої та виданої з виставки літератури. У разі високої ефективності відмітьте для себе вдалі прийоми у роботі над виставкою для подальшого їх використання. Виявивши низьку ефективність виставки, проаналізуйте всі етапи її створення та знайдіть допущені помилки. Намагайтесь експериментувати, шукайте корисні поради колег у професійній пресі та на сайтах бібліотек.

Можливо отримати підказки щодо цікавих тем, пропозицій оформлення та оцінки виставкової роботи і від читачів за допомогою анкетування чи опитування на сайті бібліотеки.

За своїми **видами** книжкові виставки умовно поділяють на традиційні та нетрадиційні.

У виставковій роботі активно використовують такі **традиційні** книжкові виставки:

- виставки **нових надходжень**;
- **тематичні** виставки;
- **персональні** виставки;
- **жанрові** виставки;
- виставки **до визначних та пам'ятних дат**;
- виставки **на допомогу навчальному процесу**.

Виставка **нових надходжень** є універсальною. Вона знайомить читачів з новими документами, які надійшли до бібліотеки. Її ефективність залежить від того, чи відповідає вона інформаційним потребам читачів.

Для підвищення ефективності такої виставки можна змінити її оформлення. Стандартний заголовок «*Нові надходження*» треба час від часу змінювати. Наприклад, «*Новини зі світу науки*» або «*Новий крок на шляху до знань*». Щоб не розсіювати увагу читачів, нові документи краще розміщати на полицях стелажа згідно з галузями знань.

Тематичні виставки привертають увагу читачів до актуальних тем та проблем. Ефективність цих виставок залежить перш за все від правильного вибору теми. Розпочинаючи роботу над виставкою, необхідно дізнатись про нові тенденції в розвитку науки, про цікаві факти та події у світі.

Наприклад, коли в пресі обиралися 7 чудес України, у читальному залі історичного факультету була підготовлена виставка *«Дивовижний світ з погляду минулого та сьогодення»*, яка розповідала про 7 чудес античного світу, 7 чудес сучасності та обрані 7 чудес України. Кожному з чудес давалася коротка характеристика з ілюстрацією, а також література з більш детальною інформацією. А під час обговорювання скандального бестселеру Дена Брауна *«Код да Вінчі»* проведено виставку *«Загадки християнської релігії»*. На ній було представлено книги про походження Христа, Туринську плащаницю, Святий Грааль, заборонені Євангелія та ін.

Персональні виставки розповідають про видатних вчених, політиків, діячів культури та мистецтва. Для створення такої виставки важливо розкрити усі сторони діяльності або творчості обраної особистості, показати цікаві та можливо маловідомі факти, пов'язані з її біографією. Це допоможе уникнути одностороннього погляду та розширити уявлення читачів про людину, якій присвячено виставку. Наприклад, виставка присвячена Карлу Марксу повинна підкреслити те, що він не тільки політичний діяч та засновник марксизму, але й видатний філософ, економіст, соціолог, публіцист.

Жанрові виставки покликані привернути увагу читачів до певного жанру, зацікавити та заохотити до читання таких книг. Організуючи подібну виставку, треба враховувати сучасні тенденції та інтереси молоді. Обрати, наприклад, жанр *«фентезі»*, сплеск цікавості до якого про-

явився завдяки книгам та фільмам «Володар Перснів» і «Гаррі Поттер». Така виставка поглибить знання читачів з приводу виникнення жанру «фентезі», письменників-засновників, розповідь про цілі світи, створені їх уявою, представить книги цього жанру різних авторів. Окремий розділ можна присвятити різновидам жанру «фентезі» (детективне, гумористичне, історичне та ін.)

Виставки *до визначних та пам'ятних дат* традиційно відзначають державні свята, ювілеї видатних осіб, дати історичних подій, дні пам'яті тощо. У бібліотеці це можуть бути ще дні науки, дні щорічних конференцій. Наприклад, готуючи виставку у читальному залі історичного факультету до ювілею Богдана Хмельницького, крім розділів, які стосуються біографії та діяльності українського гетьмана, ми додали розділ, який відображав відтворення його образу в мистецтві (українські народні думи та історичні пісні, романи, фільми, картини, пам'ятники). Цитатою до цієї виставки було обрано слова з народної пісні «Ой, Богдане, батьку Хмелю, славний наш козаче!». Все це надало змогу підкреслити народну любов до цього видатного історичного діяча.

Виставки *на допомогу навчальному процесу* призначені доповнити знання читачів з навчальних дисциплін. Для того, щоб тема виставки була затребуваною та відповідала програмі навчального процесу, необхідна співпраця бібліотеки та викладачів навчального закладу. Безумовно, це принесе користь для студентів та полегшить для них пошук інформації за певною темою.

Більшу можливість для втілення творчих задумів надають бібліотекарю **нетрадиційні** види книжкових виставок. Існує багато різноманітних прийомів для створення незвичайних та привабливих для читачів виставок. І кількість таких прийомів щоразу доповнюється творчою фантазією бібліотекарів. Серед таких – *виставка-вікторина*,

виставка-конкурс, виставка-діалог, виставка-питання, виставка-кросворд, виставка-словник, виставка-заклик, виставка однієї книги, виставка одного журналу та інші. Обираючи для майбутньої виставки нетрадиційну форму, треба враховувати, перш за все, наскільки вона зможе розкрити тему та донести необхідну інформацію до читача, тому що привабливість форми повинна доповнюватися змістом.

На практиці найбільш вдалими у виставковій роботі наукової бібліотеки МДУ виявилися виставка-діалог, виставка-заклик, виставка-питання, які привертали увагу до болючих проблем та сприяли налагодженню зворотного зв'язку з читачами. Так, наприклад, виставка-заклик *«Зберегти неможна викинути»* складалася з пошкоджених читачами книг та наглядно розповідала, як неможна обходитися з книгами.

На іншій виставці-заклику було представлено незаслужено забуті читачами книги. Виявленню таких книг у фонді читального залу допомагає поетапний аналіз фонду, який проводиться бібліотекарями кожного року. Подібні виставки корисні перш за все для викладачів навчального закладу. Саме викладачі можуть порекомендувати такі книги студентам для семінарських занять чи як додаткову літературу, популяризуючи таким чином фонд читального залу.

Крім того, читачі охоче приймають участь у виставках-хобі, на яких мають можливість показати свої творчі роботи (фотографії, малюнки, вірші, вироби хенд-мейд). Для того, щоб автори мали можливість дізнатись думку читачів, потрібна наявність зошита відгуків.

Треба пам'ятати, що для створення нетрадиційної виставки перш за все необхідна творча фантазія бібліотекаря та його особистісне забарвлений погляд на тему виставки та способи її розкриття.

В процесі освоєння нових інформаційних технологій у бібліотеках все більшу популярність набувають віртуальні виставки. Протягом 2013 року серед співробітників наукової бібліотеки МДУ проводився конкурс на найкращу віртуальну виставку. Кожний структурний підрозділ бібліотеки створив свою віртуальну виставку, тема якої відповідала змісту фонду цього підрозділу та повинна була якнайкраще його презентувати. Бібліотекарі читального залу історичного факультету підготували виставку під назвою «*Пізнаймо Україну разом!*», яка зайняла у конкурсі друге місце. Перше місце отримала виставка «*З історії світової драматургії. Західноєвропейська драма*» (автор – Л. О. Ачко, провідний бібліотекар читального залу факультету іноземних мов), третє – виставка «Редкие справочные издания конца XIX – первой половины XX вв. фонда редкой и ценной книги НБ МГУ», що була підготовлена співробітниками інформаційно-бібліографічного відділу та відділу збереження фондів. Всі конкурсні роботи можна переглянути на сайті наукової бібліотеки МДУ, на сторінці «Віртуальні виставки» (<http://libr-margu.narod.ru/>).

Як відомо, не існує готового рецепту успішної виставки, але, безумовно, найголовніша умова для її організації – це зацікавленість бібліотекаря та його творче натхнення. Те, що створено з душею, не може не зацікавити інших.

Список використаної літератури

1. Беляева Н. Традиции и новации в выставочной работе / Н. Беляева, Г. Шосаидова, Э. Курталиева // Бібліотечний форум України. – 2011. – № 4. – С. 20–22.
2. Голдина И. И. Нетрадиционная выставка – это современно! : [примеры нетрадиционных форм книжных выставок] / И. И. Голдина // Библиотека. – 2003. – № 1. – С. 23–24.

3. Збаровская Н. В. Выставочная деятельность публичных библиотек / Н. В. Збаровская. – СПб. : Профессия, 2004. – 224 с.
4. Кудинова Н. Инновационный подход к организации книжных выставок / Н. Кудинова // Библиотечный форум України. – 2007. – № 1. – С. 23–26.
5. Кусая С. И. Презентация в библиотеке [о презентации книжных выставок] / С. И. Кусая, Н. В. Шкроба // Научные и технические библиотеки. – 1998. – № 4. – С. 51–54.
6. Пантюхова Т. В. Визитная карточка библиотеки : [работа с книжными выставками] / Т. В. Пантюхова // Библиотека. – 2000. – № 6. – С. 8–9.
7. Справочник библиотекаря / науч. ред. А. Н. Ванеев, В. А. Минкина. – СПб. : Профессия, 2000. – 426 с.
8. Хайфуллина Р. Как оформить выставку / Р. Хайфуллина // Библиотека. – 2000. – № 1. – С. 70–71.

РОЗДІЛ IV БІБЛІОТЕЧНІ ФОНДИ

УДК 025.2

І. В. Запорожець,

зав. сектора комплектування

Аналіз оновлення та використання фонду НБ МДУ за 2010–2012 рр.

У статті відображено порівняльний аналіз оновлення та використання фонду наукової бібліотеки Маріупольського державного університету за три роки.

Ключові слова: фонд бібліотеки, оновлення фонду, використання фонду.

Об'єктом дослідження є бібліотечний фонд наукової бібліотеки Маріупольського державного університету (далі – НБ МДУ). Під вивченням фонду розуміється наукове пізнання складу, використання, динаміки бібліотечного фонду з метою підвищення його відповідності завданням бібліотеки, інформаційних потреб абонентів, а також ефективності використання.

В ході дослідження застосовувались різні види аналізу: статистичний, порівняльний, комплексний, динамічний. Дослідження дає змогу бачити тенденції розвитку фонду, проблеми у його формуванні та використанні, приймати управлінські рішення.

Порівняльний аналіз

1. Оновлення фонду.

Оновлення фондів за встановлений період відображає відношення об'єму надходжень до об'єму фонду на

кінець періоду, який досліджується, в процентах і є одним з важливих аргументів в обґрунтуванні фінансових витрат на комплектування бібліотечних фондів.

Ми можемо бачити, що при нормі у 10 % показники двох попередніх років, коли і комплектування було краще, ніж у 2012 р., практично у 3 рази менше, а в 2012 р. було в 6 разів менше за норму:

- 2012 р. – 1,64 %
- 2011 р. – 3 %
- 2010 р. – 3 %

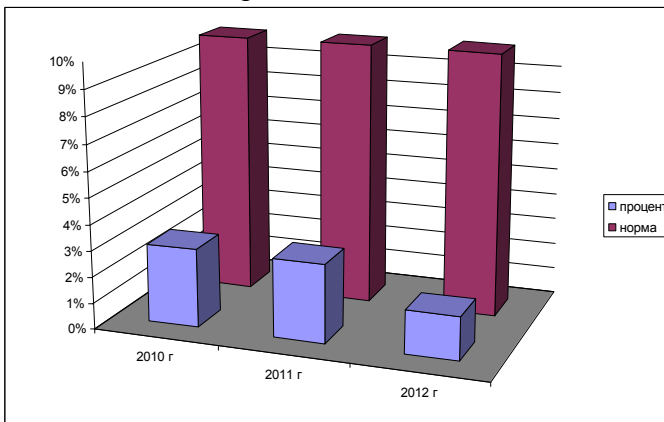

Рис. 1. Оновлення фонду

2. Навчальна література з грифом МОНУ.

Фонд навчальної літератури включає видання незалежно від виду й екземплярності, рекомендовані кафедрами університету для забезпечення навчального процесу. Навчальний фонд формується у відповідності до навчальних планів і програм університету і норм книгозабезпеченості. Одною з головних вимог до навчальних видань є наявність грифа МОН України. Цей гриф на навчальній літературі дійсний протягом 5 років. За нормою подібні книги повинні складати 5 % від фонду навчальної літератури в назвах.

Навчальна література з грифом МОНУ складала такий відсоток від фонду навчальної літератури НБ МДУ:

- 2012 р. – 4,11 %
- 2011 р. – 5,77 %
- 2010 р. – 8,73 %

Цифри, які ми бачимо, говорять про те, що у попередні 2010–2011 рр. норма була не тільки виконана, але й перевищена завдяки як фінансуванню вуза, так і частішим постачанням безкоштовної літератури з МОН України. У 2012 році норма не виконана (рис. 2).

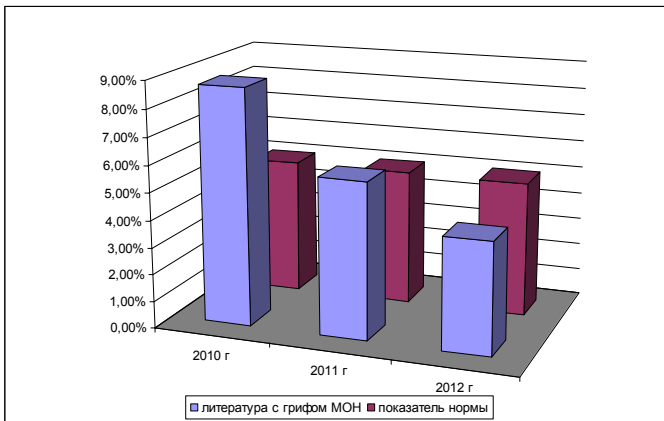

Рис. 2. Література з грифом МОНУ

3. Документи українською мовою.

Наявність документів українською мовою у фонді, як ми можемо бачити з наведених даних, складає досить стабільний відсоток протягом останніх 3 років від загального фонду (приблизно 45 %) і не залежить від об'єму надходжень.

На початок року література українською мовою складала:

- на 01.01.2013 р. – 15 351 назв / 70 202 прим. (45,5 %);
- на 01.01.2012 р. – 14 908 назв / 68 918 прим. (45,3 %);
- на 01.01.2011 р. – 14 044 назв / 66 639 прим. (44,7 %).

Надійшло протягом року:

- за 2010 р. – 763 назви / 1991 прим.;
- за 2011 р. – 876 назв / 2500 прим.;
- за 2012 р. – 443 назви / 1 284 прим.

Комплектування документами українською мовою зростає тоді, коли фонд поповнюється літературою за ліміти та перевага надається документам державною мовою. Комплектування тільки подарованими документами в силу об'єктивних причин призводить до зменшення надходжень українською мовою.

4. Грошові ліміти кафедр.

Основне джерело поповнення фонду – це закупівля нової літератури за замовленнями кафедр за ліміти, надані університетом. Ліміти кафедр на поповнення бібліотечних фондів документами (без періодичних видань) у попередні роки були витрачені на 100 %:

- у 2010 році було виділено 37 308 грн.;
- у 2011 році було виділено 50 431 грн.

Ліміти на 2012 рік централізовано не були виділені, але на придбання книг кафедрами було знайдено можливим витратити 19 613 грн.

5. Відображення у каталозі.

Широта тематики, різноманіття видів документів, а також суттєві відмінності у запитах читачів бібліотек зумовлюють необхідність створення і постійного вдосконалення довідково-бібліографічного апарату бібліотек, найважливішою частиною якого є система бібліотечних каталогів, що розкриває склад або зміст бібліотечних фондів.

Коефіцієнт відображення фонду у каталозі – це відношення кількості назв документів, які знаходяться на обліку, до кількості назв документів, відображених у каталогах. За нормою він повинен дорівнювати 1. У наведеній нижче таблиці можна побачити, що на сьогодні

каталоги не відображають фонд у повному обсязі, однак з кожним роком коефіцієнт відображення зменшується.

Назва каталогу	2012	2011	2010	2009
Систематичний каталог	1,13	1,20	1,30	1,26
Алфавітний каталог (заморожений)	---	1,25	1,34	1,31
Службовий алфавітний каталог (з 2005 р.)	2,03	2,29	3,16	3,41
Електронний каталог (з 2000 р.)	1,98	2,34	2,74	2,86

Всього на 01.01.2013 р. у бібліотечному фонді на обліку – 33 163 назви. Сектор каталогізації не тільки стабільно поповнює каталоги новими даними, але й планово проводить їх методичне редагування (звірка топографічного каталогу із службовим алфавітним і з систематичним каталогами, з електронним каталогом ІРБІС).

У 2012 році читацький алфавітний каталог вирішено надалі не формувати, проводиться його злиття із службовим алфавітним каталогом (рис. 3).

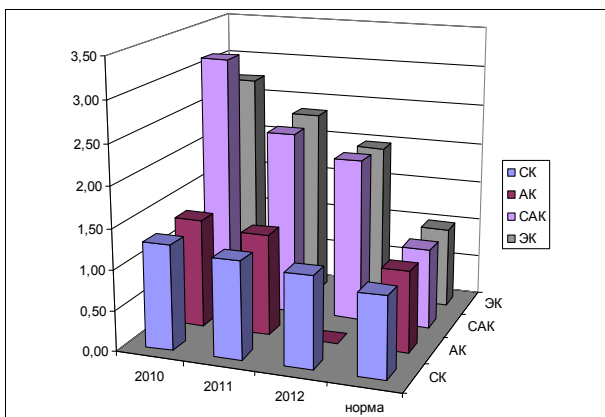

Рис. 3. Відображення фонду у каталогах

6. Наукові документи.

Наукові видання купуються за профілем освітніх програм університету. В наукових бібліотеках норма комплектування науковими документами складає до 40 %. Цифри, які наведено нижче, говорять про стабільний відсоток надходжень наукової літератури НБ МДУ за останні 3 роки. Фонд наукової літератури від загального фонду бібліотеки складав:

- на кінець 2012 р. – 30,6 %;
- на кінець 2011 р. – 30,3 %;
- на кінець 2010 р. – 30,6 %.

7. Списання документів.

Складність процесу формування фонду полягає у тому, що бібліотечний фонд має постійно якісно оновлюватися, майже не змінюючись кількісно. Це стає можливим завдяки списанню літератури, яке набуває не меншого значення, ніж її придбання. Об'єм фонду на кінець досліджуваного періоду якраз і відображає стан фондів з врахуванням літератури, що поступила і вибула. В нашій бібліотеці через нестачу фінансування оновлення фонду практично загальмовано, ще й зменшення об'єму фонду розглядається як катастрофа. При цьому фонди «застарівають» за змістом, містять баласт невживаної літератури або літератури, яку не запитують. Саме ці чинники впливають на зниження обертаності фонду та інші показники.

За рекомендаціями ІФЛА норма щорічного вибуття повинна складати 8 % від загального фонду. Результати цього дослідження говорять про дуже низькі показники процесу вилучення у фонді НБ МДУ (рис. 4). Відсоток списання від загального фонду складав:

- у 2012 році – 0,35 %;
- у 2011 році – 0,5 %;
- у 2010 році – 0,9 %.

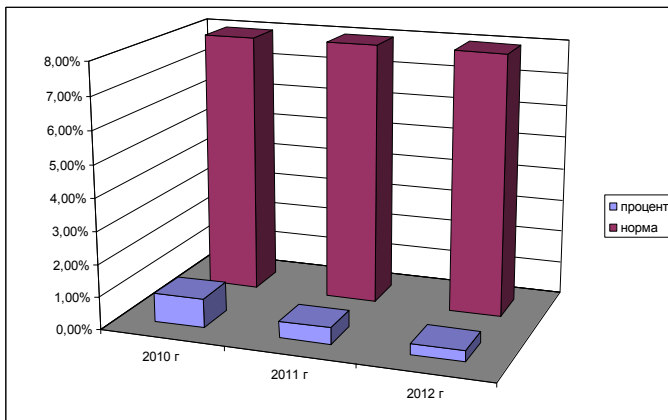

Рис. 4. Списання документів

8. Нові надходження.

Норма нових надходжень за рік обчислюється з розрахунку 250 нових видань на 1 000 читачів (контингент користувачів за єдиним обліком за рік):

- у 2012 році надійшло 1 099 назв (норма – 1 366 назв); норма надходжень нових назв на одного читача не виконана;
- у 2011 році надійшло 1 738 назв (норма – 1 328 назв); норма надходжень нових назв на одного читача виконана;
- у 2010 році надійшло 1 709 назв (норма – 1 366 назв); норма надходжень нових назв на одного читача виконана.

Комплексний аналіз ефективності використання фонда

1. Обертаність.

Обертаність фонду – це відношення об'єму фонду до книговидачі; вона є показником інтенсивності використання бібліотечного фонду. Є два показники норм: за Ю. Столяровим верхня межа приймається за 3, нижня –

за 1,4; норма за Н. Бубекінім коливається між верхнім показником 5 та нижнім 7.

Згідно з нормою Ю. Столярова обертаність фондів НБ МДУ відповідає нормі, а згідно з нормативними показниками, які запропонував Н. Бубекін, – не відповідає:

- у 2012 р. – 2,04
- у 2011 р. – 2,27
- у 2010 р. – 2,20

В обох випадках спостерігається тенденція зниження показників обертаності. Обертаність нижче нижнього рівня говорить про недостатнє використання бібліотечного фонду.

2. Читаність.

Читаність – це відношення книговидачі до кількості користувачів за єдиним обліком. Норма – відносно стабільна за обсягом у бібліотеках будь якого типу і виду та складає від 17 до 23. Показники за 3 роки з невеличкою перевагою у 2011 році досить високі, і слід зазначити, що у 2012 році читачів більше, а читаність – нижча:

- у 2012 р. – 57,65
- у 2011 р. – 65,10
- у 2010 р. – 52,24

3. Книгозабезпеченість.

Книгозабезпеченість – це відношення об'єму фонду навчальної літератури до кількості користувачів за єдиним обліком.

- 2012 р. – 28,21
- 2011 р. – 28,65
- 2010 р. – 23,77

Усі три показники демонструють достатній рівень книгозабезпечення навчальних дисциплін та тенденцію зростання цих показників.

Динамічний аналіз

В основі динамічного аналізу лежить вивчення темпових рядів. Темп зростання – це відношення рівнів подальшого і попереднього періодів. Темп зростання, у виразі простих відношень, називається коефіцієнтом зростання. Коефіцієнт зростання відображає загальну ступінь зростання показників за визначений період.

1. Коефіцієнт зростання фонду.

- за 2012 – 1,01
- за 2011 – 1,02
- за 2010 – 1,02

Коефіцієнт зростання фонду – відношення об'єму фонду поточного року до об'єму фонду минулого року. Норма повинна бути більшою або рівною до 1,03. Можемо бачити, що показники, на жаль, тільки знижуються.

2. Коефіцієнт зростання кількості читачів.

- за 2012 – 1,02
- за 2011 – 0,85
- за 2010 – 1,02

Коефіцієнт зростання кількості читачів – відношення кількості читачів поточного року до кількості читачів минулого року. У зв'язку із демографічною ситуацією показник 2011 р. помітно зменшився, але ситуація виправилася у 2012 р. і вийшла на рівень 2010 р.

3. Коефіцієнт зростання книговидачі.

- за 2012 – 0,91
- за 2011 – 1,06
- за 2010 – 1,05

Коефіцієнт зростання книговидачі – відношення показників книговидачі поточного року до показників книговидачі минулого року.

Норма повинна бути більше 1 або дорівнювати їй.

На жаль, за результатами нашого аналізу, ми спостерігаємо коефіцієнт зниження книговидачі.

Порівнюємо показники 2010–2012 років, вказавши темпи зростання (*mz*).

- Показники 2010 року: $mz B 1,05 > mz Ч 1,02 = mz Ф 1,02$.

У 2010 р. темпи зростання фонду не відставали від зросту читачів, це було позитивне явище. Відповідно зростала книговидача. Але ситуація зростання книговидачі при зниженні темпів зростання фондів говорило про надмірну інтенсифікацію його використання.

- Показники 2011 року: $mz B 1,06 > mz Ч 0,85 < mz Ф 1,02$.

У 2011 р. спостерігалось ефективне використання фонду. Однак книжковий фонд зростав значно більше, ніж кількість читачів і книговидача. Збереження таких темпів могло привести до збільшення неживаної частини фонду. Необхідно було збільшення кількості читачів (що природним чином відбулося у наступному році), удосконалення інформаційної роботи, покращення якості фонду.

- Показники 2012 року: $mz B 0,91 < mz Ч 1,02 > mz Ф 1,01$.

Коефіцієнт зростання книговидачі (В) – 0,91

Коефіцієнт зростання кількості читачів (Ч) – 1,02

Коефіцієнт зростання фонду (Ф) – 1,01 (норма $\geq 1,03$)

Аналіз

Немає інтенсифікації використання фонду, тому що темпи зростання книговидачі відстають від темпу зростання читачів.

Кількість читачів збільшується швидше, ніж об'єм фонду і книговидача.

Прогноз

Зберігання таких темпів може привести до недостатньої книгозабезпеченості, збільшення незадоволених запитів, зниження читаності, подальшого зниження інтенсифікації використання фонду бібліотеки.

Висновки

Головною причиною зниження усіх основних показників бібліотечної діяльності є недостатнє фінансування. Однак, бібліотека не має свого кошторису, щоб планувати поповнення фонду необхідною літературою, тому воно здійснюється епізодично і подекуди стихійно. У придбанні наукових видань бібліотеці необхідно дотримуватись підходу, спрямованого на збільшення кількості назв придбаних книг.

Необхідно здійснити прийняття управлінських рішень, спрямованих на формування іміджу бібліотеки, посилення роботи з популяризації книг. Також потрібно нарощувати об'єм фонду за рахунок збільшення щорічних надходжень до бібліотеки, своєчасно звільняти фонд від застарілих видань, покращувати якість складу фонду, вчасно реставрувати потрібні, але зношені книги, покращувати як індивідуальну, так і масову роботу з читачами, вдосконалювати інформаційну роботу.

Пропонується розглянути можливість закриття роботами викладачів дисциплін, незакритих навчальною літературою.

Кращому використанню фондів може сприяти автоматизація процесу книговидачі.

Ефективною формою розкриття та популяризації бібліотечного фонду були і залишаються бібліографічні огляди літератури, презентації книг, книжково-ілюстративні виставки літератури. Розвиток інформаційних технологій надає широкий спектр інструментів для виконання

подібних видів діяльності не лише в традиційних, а й в електронних варіантах. А саме, це можуть бути віртуальні виставки презентацій видань фонду бібліотеки за окремими темами, електронні розсилання «Бюлетенів нових надходжень» та «Презентацій нових надходжень», надання відомостей про проведення культурно-просвітницьких та інформаційно-пізнавальних заходів, які проводяться працівниками бібліотеки на кафедрах. Також вчасне поповнення та редагування електронного каталогу НБ МДУ дає змогу отримувати найбільш повну інформацію про видання фонду бібліотеки.

Список використаної літератури

1. Клімчук Т. П. Роль моніторингу книгозабезпеченості в сучасних умовах / Т. П. Клімчук // Комплектування бібліотечних фондів ВНЗ – сучасні технології та вимоги часу : інформ. бюл. для працівників бібліотек ВНЗ III–IV рівнів акредитації державної форми власності Хмельницької області. – № 12 / редкол. : О. О. Мацей, Т. К. Онищук, О. О. Костюк ; гол. ред. О. Б. Айвазян. – Хмельницький : ХНУ, 2011. – 100 с.
2. Справочник библиотекаря / под ред. А. Н. Ванеева, В. А. Минкиной. – СПб. : Профессия, 2002 – 448 с.
3. Терешин В. И. Библиотечный фонд / В. И. Терешин. – М. : МГУКИ, 2001 – 176 с.
4. Упенице М. Отбор документов для комплектования фонда университетской библиотеки / Марите Упенице // Научные и технические библиотеки. – 2007. – № 1. – С. 71–74.
5. Шилов В. В. Библиотечный фонд. Обновление, обновляемость, обновленность / В. В. Шилов // Научные и технические библиотеки. – 2000. – № 9. – С. 47–55.

Е. П. Спиченко,
зав. сектором абонементов

Анализ эффективности использования в учебном процессе фонда учебной и методической литературы преподавателей МГУ

В статье приведены результаты анализа использования учебников, учебных и методических пособий преподавателей кафедр университета, представленных на абонементе учебной литературы в период с 2009 по 2013 гг.

***Ключевые слова:** анализ фонда, изучение фонда, учебная литература, методическая литература, учебные пособия, активный фонд, пассивный фонд, эффективность использования фонда.*

Библиотеки высших учебных заведений играют важную роль в обеспечении учебного процесса. Один из аспектов функционирования библиотек – эффективное управление библиотечным фондом, то есть регулирование его состава, объема и структуры в соответствии с задачами библиотеки и потребностями читателей. Изучение библиотечного фонда является неотъемлемой составляющей этого процесса и включает в себя ознакомление с его содержанием и наполняемостью, с отдельными, входящими в его состав произведениями печати. Во время изучения фонда выясняется, в какой мере его состав отвечает задачам работы библиотеки и запросам читателей, соответствует ли его объём объективным возможностям освоения его читателями, какие конкретные отделы фонда удо-

влетворяют запросы читателей, а какие – нет [1, с. 63–64].

Учебная и методическая литература, издаваемая профессорско-преподавательским составом МГУ, является одной из составляющих фонда абонементов учебной литературы научной библиотеки университета. С целью определения эффективности использования в учебном процессе этой части фонда был проведён данный анализ. **Объектом** исследования стали учебники, учебные и методические пособия преподавателей университета, поступившие в фонд абонементов учебной литературы в период с 2009 по 2013 гг.

Задачи анализа:

- выявление эффективности использования указанной выше части фонда на основании собранных статистических данных;
- выявление активной и пассивной части фонда учебной и методической литературы, изданной преподавателями МГУ;
- выяснение причин, по которым данные документы не используются в учебном процессе.

Общее количество учебной и методической литературы, переданной преподавателями МГУ на абонемент учебной литературы в период с 2009 по 2013 годы, составляет 125 наименований:

- 2009 г. – 23 наименования от 10 кафедр университета;
- 2010 г. – 14 наименований от 4 кафедр университета;
- 2011 г. – 22 наименования от 5 кафедр университета;
- 2012 г. – 27 наименований от 5 кафедр университета;
- 2013 г. – 39 наименований от 13 кафедр университета.

Соотношение данных количественных показателей отражено на *рис. 1*. Результаты статистического анализа эффективности использования данной категории документов по кафедрам представлены в указанной ниже таблице.

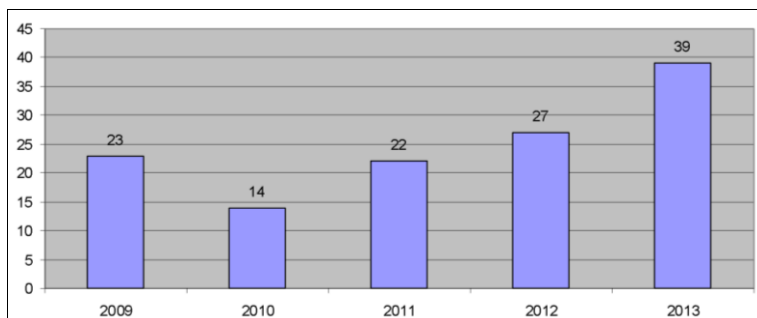

Рис. 1. Количество учебной и методической литературы, переданной преподавателями МГУ на абонемент учебной литературы за 2009–2013 гг.

№	Кафедра	Всего документов (в наименованиях)	Показатель эффективности использования (в наименованиях)			
			100%	>50%	<50%	0%
1	Международной экономики	12	3	4	4	1
2	Конституционного, административного и международного права	16	-	2	14	-
3	Хозяйственного, гражданского и трудового права	9	-	-	9	-
4	Рационального природопользования и охраны окружающей среды	3	-	2	1	-
5	Математических методов и системного анализа	6	-	2	2	2
6	Педагогики и психологии	10	6	3	1	-
7	Русской филологии и перевода	12	3	4	4	1
8	Украинской филологии	6	1	2	2	1
9	Социальных коммуникаций	11	-	5	6	-
10	Дошкольного образования	5	1	-	3	1
11	Физического воспитания	2	2	-	-	-

12	Греческого языка и перевода	3	-	1	2	-
13	Греческой филологии	1	-	1	-	-
14	Немецкой филологии	3	1	-	2	-
15	Английского языка и перевода	4	2	-	1	1
16	Английской филологии	6	3	2	1	-
17	Международных отношений и внешней политики	2	-	-	1	1
18	Политологии, философии и социологии	7	-	3	3	1
19	Культурологии и информационной деятельности	2	1	-	-	1
20	Исторических дисциплин	5	3	-	1	1
	Всего	125	26	31	57	11

Показатели использования учебной и методической литературы преподавателей университета в учебном процессе распределились следующим образом:

- 100 % используются 26 наименований (20,8 % от общего количества);
- более 50 % используется 31 наименование (24,8 % от общего количества);
- менее 50 % использования имеют 57 наименований (45,6% от общего количества);
- 0 % использования имеют 11 наименований (8,8 % от общего количества).

В процентном отношении общий показатель эффективности использования за исследуемый период литературы, изданной преподавателями университета и имеющейся в фонде абонемента учебной литературы, в учебном процессе показан на диаграмме (рис. 2).

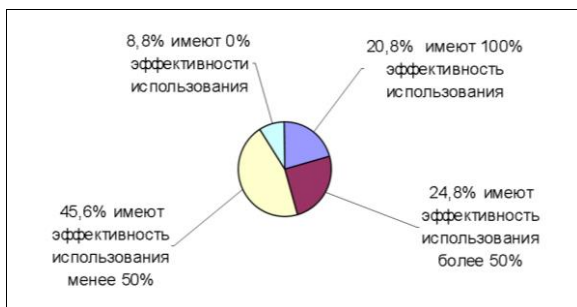

Рис. 2. Эффективность использования учебной и методической литературы преподавателей университета в учебном процессе

В учебном процессе активнее всего используются учебники, учебные и методические пособия преподавателей кафедры педагогики и психологии (из 10 подготовленных изданий 9 входят в группу пособий с эффективностью использования 100 % и более 50 %); они входят в активный фонд данной категории литературы. Менее всего востребована литература преподавателей кафедры математических методов и системного анализа (из 6 наименований 4 имеют менее 50 % и 0 % эффективности), а также кафедры конституционного, административного и международного права (из 16 наименований 14 имеют эффективность использования менее 50 %).

Всего же высокую эффективность использования в учебном процессе (100 % и более 50 %) имеют только 57 наименований литературы данной части фонда, что составляет 45,6 % от общего количества. Можно предположить, что на процент учебной и методической литературы преподавателей, имеющей низкую и 0 % эффективность, влияет растущий спрос читателей на их электронные версии. Для того, чтобы подтвердить или опровергнуть выдвинутое предположение, необходимо провести дополнительное исследование.

Проведённый анализ эффективности использования в учебном процессе фонда учебной и методической литературы преподавателей университета, переданной на абонемент учебной литературы в период с 2009 по 2013 гг., позволяет сделать следующие выводы. Большая часть учебной и методической литературы вошла в пассивный фонд (54,4 %, 68 наименований) и имеет низкую эффективность использования в учебном процессе. Основные причины: моральная устарелость, отсутствие четкого целевого и читательского назначения; кроме того, литература не всегда включается кафедрами в списки для изучения, и у студентов нет информации о ней.

Предполагаемые меры для улучшения ситуации:

- обсудить на кафедрах результаты проведенного анализа;
- организовать выставку малоиспользуемой литературы данной категории на абонементе учебной литературы;
- списать устаревшие издания;
- изучить вопрос читательских предпочтений в работе с электронными или традиционными вариантами учебной и методической литературы.

Список использованной литературы

1. Библиотечные фонды : учебник для библиотеч. фак. ин-тов культуры / ред. В. А. Недзвецкий. – М. : Просвещение, 1967. – 201 с.
2. Болдырев П. А. Функциональная модель управления процессом формирования фонда библиотеки вуза / П. А. Болдырев // Научные и технические библиотеки. – 2012. – № 4. – С. 22–29. – Библиогр. в конце ст.: 9 назв.
3. Организация работы с фондом : метод. рекомендации библиотекам Кричевской БС [Электронный ресурс] / Кричевская центральная б-ка; отдел библиотечного маркетинга ; сост. Е. А. Бусова, Е. Н. Москалёва, ред. Т. Л. Аникеева ; отв. за вып. В. Н. Бачкова. – Кричев, 2012. –

94 с. – Режим доступа: <http://lib.convdocs.org/docs/index-165041.html>.

4. Справочник библиотекаря / науч. ред. А. Н. Ванеев, В. А. Минкина. – 2-е изд., испр. и доп. – СПб. : Профессия, 2002. – 448 с. – (Библиотека).
5. Столяров Ю. Н. Библиотечный фонд: учебник / Ю. Н. Столяров. – М. : Книжная палата, 1991. – 272 с.
6. Столяров Ю. Н. Исходные положения теории функционирования библиотечного фонда / Ю. Н. Столяров // Научные и технические библиотеки. – 2010. – № 9. – С. 5–23. – Библиогр.: 7 назв.
7. Стрішенець Н. Від управління фондом до управління знаннями / Н. Стрішенець // Бібліотечний вісник. – 2009. – № 2. – С. 19–25. – Бібліогр.: 27 назв.
8. Терешин В. И. Библиотечный фонд : учеб. пособие / В. И. Терешин. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Издательство МГУКИ ; Профиздат, 2001. – 176 с. – (Современная библиотека : Вып. 4).

РОЗДІЛ V СОЦІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

УДК 316.74:28

Л. В. Давыдова,
ведущий библиотекарь абонементна научной
и художественной литературы

Роль и место художественной книги в сфере интересов современного студента (по материалам социологического исследования)

В данной статье рассматривается роль и место художественной литературы в сфере интересов современной молодежи на примере студентов МГУ. Анализируется взгляд студентов на художественную литературу, в том числе и классическую. Рассматриваются перспективы более полного удовлетворения потребностей читателей в художественной книге.

Ключевые слова: *читательские интересы, художественная литература, электронная книга, цели чтения, классическая литература.*

Художественная литература занимала и продолжает занимать одну из ведущих позиций как в сфере увлечений студентов, так и в образовательном процессе (особенно гуманитариев). Существует мнение, что с развитием компьютерных технологий интерес к литературе заметно уменьшился. Но, с другой стороны, с появлением всемирной компьютерной сети художественная литература стала гораздо доступнее. Теперь любой человек, имеющий дома

персональный компьютер, может за считанные минуты найти практически любое произведение, будь то творчество таких классиков, как Ф. М. Достоевский, Л. Н. Толстой, или современная проза В. Пелевина, Б. Акунина. Ни для кого не секрет, что именно художественная литература формирует мировоззрение человека. Отмечу, что разговорная речь студента также во многом зависит от того, какие книги он читает.

Значение художественной литературы в сфере интересов современного студента является достаточно актуальной и мало разработанной темой в профессиональной литературе.

Для выявления роли и места художественной книги, в том числе и классической, в сфере интересов студентов МГУ в период с января по май 2013 г. сотрудниками абонементов научной и художественной литературы (АНХЛ) было проведено социологическое исследование. Оно носило разведывательный характер и включало следующие этапы: подготовку к исследованию, сбор первичной информации и ее обработку, анализ полученных результатов с определением выводов.

Исследование дало возможность оперативно учесть требования, запросы и пожелания всех категорий читателей, исправить имеющиеся в процессе библиотечного обслуживания недоработки, определить тенденции развития информационных потребностей, а значит, предвосхитить их выполнение.

В исследовании был применен один из самых распространенных методов сбора первичной информации – анкетирование.

Целью анкетирования, проводимого АНХЛ библиотеки МГУ, было определение роли художественной книги в сфере интересов студента и взгляда студентов на художественную книгу, в том числе на литературу, которую

называют классической, их мнения о ее актуальности и значимости лично для них. Одной из задач анкетирования было изучение не только влияния художественной литературы на жизнь студентов, но и понимание того, какое место она занимает среди прочих увлечений студентов.

Объектом исследования были читатели библиотеки: студенты всех факультетов университета. Для обеспечения представительства и достоверности результатов исследования число респондентов, принявших участие в анкетировании, составило 300 человек, что соответствует генеральной совокупности.

Количество студентов в процентном отношении, принявших участие в анкетировании, распределилось следующим образом:

- студентов филологического факультета – 48 %,
- исторического факультета и факультета греческой филологии – 20 %,
- факультета иностранных языков – 19 %,
- экономико-правового факультета – 10 %,
- не указали факультет – 3 %.

Распределение по курсам и формам обучения опрошенных читателей указано в *таблице 1*.

Таблица 1

Распределение по курсам и формам обучения читателей, принявших участие в анкетировании

Курс, форма обучения		% от общего числа опрошенных
Дневное отделение, курс	1	23,57
	2	16,79
	3	31,43
	4	18,21
	5	4,29
Заочное отделение		1,43
Выпускник		0,36

Среди опрошенных 12 % юношей и 84 % девушек (остальные не указали свой пол), возраст опрошенных – от 17 до 39 лет, среди них большинству – 18-21 год.

Анкета состояла из 14 вопросов (открытых и закрытых). Последние, в свою очередь, были как альтернативные, так и не альтернативные. Большая часть закрытых вопросов предполагала выбор нескольких вариантов ответа. Вопросы анкеты разделились на несколько логических блоков:

- место литературы и чтения в досуге и учебном процессе студентов;
- какой источник получения информации о литературе студенты предпочитают и куда обращаются за ней;
- что читают наши студенты (прочитали или планируют почитать);
- личные данные участников опроса.

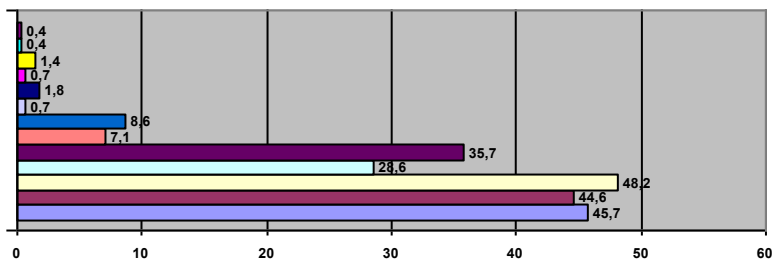
Статистическая обработка анкет проведена сотрудником АНХЛ НБ МГУ.

Из анализа данных, полученных в ходе анкетирования, видно, что состав респондентов достаточно презентативен и соответствует первоначальному замыслу.

Первый блок вопросов показал, что свой досуг студенты проводят по-разному, но на первых позициях с почти равными данными такие ответы: «гуляю» (68,9 %), «читаю» (68,2 %), «слушаю музыку» (68,6 %), с небольшим отрывом – «сিжу в Интернете» (61 % опрошенных). При этом среди вариантов ответов, предложенных самими студентами, были такие: «учусь, пишу курсовую, готовлюсь к сессии», «пою, играю на музыкальном инструменте, танцую», «работаю», «сিжу в декретном отпуске, занимаюсь ребенком», самый неожиданный – «встречаюсь с любимым человеком вообразаемым».

Одним из самых любимых предметов литература оказалась у 47 % опрошенных. Подробнее хотелось бы

отразить цели чтения, как их для себя определяют наши читатели. Более наглядно ответ на вопрос «Читаете ли Вы художественную литературу?» отражает *рисунок 1*.

- пополнение словарного запаса
- книга (лит-ра худож.) дает возможность отдохнуть от серых будней*
- я вообще не люблю читать
- у меня вообще нет времени на чтение
- на художественную литературу у меня нет времени
- мне это не интересно, предпочитаю другую литературу
- предпочитаю экранизации художественных произведений
- возможность при необходимости «убить» время
- читаю для развлечения
- способ получения нужной информации
- для меня это способ развития личности
- читаю, потому что мне это интересно и важно
- читаю, читал(а) по учебной программе

* При этом ты как читатель можешь с восхищением перечитывать стараешься вникать в суть на некоторое время становиться героем увлекательного приключения.

Рис. 1. Цели чтения респондентов

Как видно из рисунка, студенты читают, потому что им это интересно и важно (45 %), для них это способ развития личности (48 %), читают для развлечения (35 %), чтение – способ получения нужной информации (29 %).

Таким образом, можно сделать вывод, что чтение и художественная литература для наших читателей – важны и занимают в сфере их интересов одно из основным мест.

Следующий блок вопросов рассматривал библиотеку как посредника между студентом и художественной книгой. Основным источником информации об интересующей читателей литературе для них являются книги (73 %) и Интернет (71 %). При этом общение с преподавателем (библиотекарем) называют всего 14 %; даже общение с членами семьи, друзьями и знакомыми набрало 27 %.

За художественной книгой студенты обращаются в НБ МГУ. Этот блок ответов лучше рассмотреть полностью (данные представлены в *таблице 2*).

Таблица 2

**Частота обращения в библиотеку
за художественной книгой**

Как часто за художественной книгой Вы обращаетесь в библиотеку?	% от числа опрошенных
очень часто	3,21
часто	16,79
иногда (время от времени)	34,29
очень редко (почти никогда)	18,57
никогда	5,71
варианты ответов, добавленные студентами:	
редко	16,79
у меня есть электронная книга	0,36
раньше часто	0,36
очень часто, но худ. книг там мало	0,36

Таким образом, библиотеку как источник получения художественной книги студенты рассматривают, но их запросы не всегда удовлетворяются. В данном направлении необходимо провести более детальное исследование и наметить формы и методы работы, позволяющие исправить эту ситуацию. Хотя отдельные причины видны уже из последующих блоков вопросов. Забегая вперед, можно сказать, что фонд библиотеки не успевает доукомплектовываться как современными авторами, интересующими молодежь вне учебной сферы, так и произведениями авто-

ров, рекомендуемыми преподавателями университета в процессе обучения.

Отметим, что 80 % опрошенных предпочитают пользоваться книгой в ее классическом бумажном виде, на втором месте уверенно набирает позиции электронная книга – 34 % (часть студентов пользуется и электронной, и бумажной книгой). От читателей поступали предложения о приобретении библиотекой нескольких электронных книг с возможностью использования их в читальном зале.

Анкетирование показало, что с классической художественной литературой знакомы в разной степени практически все опрошенные. Читают классиков около половины принимавших участие в анкетировании. Многие в числе книг, которые они хотели бы прочитать, называют и произведения классической литературы. Следует заметить, что с зарубежной литературой рубежа XX-XXI вв. наши читатели знакомы достаточно хорошо: в их списках прочитанных недавно книг названы современные авторы, как уже успевшие завоевать себе мировую известность, так и начинающие, но отмеченные мировой общественностью как достаточно перспективные. При этом современную украинскую литературу наши студенты практически не знают, за исключением студентов украинской филологии (и то – старших курсов).

При анализе анкет, несмотря на небольшой процент охваченных опросом студентов, сложилась достаточно ясная картина читательского мнения о художественной литературе и библиотеке как источнике получения этой литературы и информации о ней, что позволяет сделать определенные выводы.

Художественная литература играет важную роль в культурной коммуникации студентов, ее особенность наряду с телевидением, Интернетом, спортом и другими увлечениями заключается в том, что она заставляет чув-

ствовать, думать, сопереживать, а, следовательно, набранный после прочтения опыт откладывается в душе каждого.

Серьезнейшее воздействие на положение литературы в современной культуре оказала глобальная переориентация аудитории на зрелищные формы художественной информации. В этой ситуации художественная литература, традиционно играющая главную роль в культуре, не может не меняться. Ей трудно конкурировать с журналистикой и электронными средствами массовой информации. Хотя отрадно заметить, что с развитием информационных технологий спрос на печатные издания не уменьшился, и именно печатная книга занимает лидирующие позиции у читателей. На втором месте – электронный аналог печатных изданий: электронная книга.

Молодежь, увлеченная компьютерными технологиями, всегда имеет доступ к любым видам информации (в том числе, к литературным произведениям) во всемирной сети Интернет, что и отмечено опрошенными.

Для полного удовлетворения запросов нашей читательской аудитории в художественной литературе НБ МГУ необходимо:

- сектору абонементов, отделу комплектования и научной обработки фондов детально проработать списки книг, приложенные к анкете, и доукомплектовать фонд наиболее интересными изданиями, названными студентами; при этом делать упор именно на книги на бумажных носителях как приоритетные в запросах читателей;
- популяризировать фонд электронной библиотеки, а также имеющихся электронных ресурсов художественной литературы, например «ЛитРесс»;
- раскрывать фонд художественной литературы посредством книжных выставок (в том числе виртуальных);
- открыть в блоге «БиблиОпус» страничку, популяризирующую фонд художественной литературы АНХЛ;

- развивать варианты более тесного сотрудничества библиотеки с кафедрами, читающими курсы украинской, русской, зарубежной литературы (например, предложить совместное проведение бинарных лекций по творчеству отдельных авторов или литературным периодам, наиболее полно представленным в библиотеке, что поможет раскрыть фонд для читателей).

РОЗДІЛ VI КРАЄЗНАВСТВО

УДК 821(477.62=14):929Костоправ

Л. В. Давыдова,

*ведущий библиотекарь абонементна научной
и художественной литературы*

Жизнь и творчество великого литератора на страницах книг (к 110-летию со дня рождения Георгия Костоправа)

В статье отражена краткая характеристика книг и статей, посвященных Г. Костоправу, содержащихся в фонде НБ МГУ.

Ключевые слова: литература греков Приазовья, Г. Костоправ.

Имя румейского поэта и писателя, основателя национальной литературы греков Украины, редактора мариупольской греческой газеты «Коллективистыс», советника ЦК КПУ по вопросам нацменьшинств Георгия Антоновича Костоправа долгие годы было мало известно широкому кругу любителей поэзии. И только в последние два десятилетия оно все чаще появляется на страницах газет, сайтов Интернета.

Неоценима заслуга Георгия Костоправа в создании литературного языка греков Приазовья. Исторически сложилось так, что греки, переселившиеся в Приазовье из Крыма, говорили на двух языках: румейском и урумском. Многие греки владели и тем, и другим. Каждый из этих

языков, в свою очередь, подразделялся на множество диалектов, которые мирно сосуществовали на бытовом разговорном уровне. Единого же литературного языка не было. Решение задачи по его созданию и возложил на себя Георгий Костоправ. За основу литературного языка он взял янисольско-сартанский диалект румейского языка.

Молодые греческие поэты развивали культуру своего народа в тесной взаимосвязи с культурой русской и украинской. Одним из первых поэтических произведений Георгия Костоправа был перевод на язык своего народа знаменитого шевченковского «Заповіта». Этот перевод был внесен в школьную программу греческих национальных школ. В сборнике *«Калимера, зисимо!»* (*«Здравствуй, жизнь!»*), вышедшем в 1937 году, наряду со стихотворениями раннего периода, были так же опубликованы его переводы произведений М. Горького, А. Пушкина, В. Маяковского, Т. Шевченко, М. Рыльского, П. Тычины.

До недавнего времени о жизни Георгия Костоправа известно было немного. Трагична судьба молодого, жизнелюбивого, одаренного поэта и литератора. Георгий Костоправ вместе со многими представителями греческой интеллигенции был обвинен в национализме и расстрелян в 1937 году. В отдельных работах о репрессиях против представителей греческих национальных меньшинств исследователи упоминали поэта в контексте его литературной или образовательной деятельности.

И только в 2013 году, в канун 110-летнего юбилея со дня его рождения, вышла в свет книга председателя Мариупольского историко-просветительского правозащитного общества «Мемориал» *Галины Захаровой «Дело поэта Георгия Костоправа»*.

Вниманию читателей представлены уникальные материалы сфальсифицированного дела поэта, репрессированного в ходе печально известной «греческой операции». Впервые опубликован протокол допроса Георгия Костоправа. Как указывает Галина Захарова, с момента ареста 23 декабря и по 31 декабря 1937 года в архивных материалах дела Костоправа других протоколов допросов не было: «энкавэдэшники», возможно, ранее не добились «признаний» поэта.

К арестованному применяли изощренные пытки, поэтому он подписал все абсурдные обвинения, которые инкриминировались ему органами НКВД: в частности, стремление отделить от СССР Приазовье, значительную часть Дона, Кубани, Северного Кавказа и создать на указанной территории греческую республику, которая вошла бы впоследствии в состав материковой Греции.

Читаешь протокол и, с точки зрения современного человека, понимаешь, насколько надуманны так называемые «показания» Георгия Костоправа. Как нелепы обвинения, выдвинутые против людей, которых он якобы называет во время допроса как своих соратников в борьбе против советской власти. Фамилии этих людей в протоколе допроса подчеркнуты, видимо для того, чтобы не пропустить в дальнейшей работе. Читаешь и понимаешь: тот, кто составлял этот протокол, писал в нем то, что нужно и «как велено» высочайшими директивами, не думая, что отбирает жизнь невинно обвиняемых и калечит судьбы их родным и близким.

При заполнении протокола допроса следователь поинтересовался родом деятельности арестованного. Автор многих стихотворений, поэм, переводов с украинского и русского на греческий, член Союза писателей

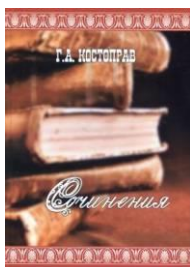
СССР (членский билет за номером 152 Костоправу в свое время вручил сам М. Горький), Георгий на этот вопрос ответил просто: «Литератор». Тюремному церберу не понравился этот ответ, поэтому в протоколе появилась иная запись: «газетный работник». Поэту, чьи произведения переводили на украинский язык такие корифеи украинской литературы, как В. Сосюра, Н. Бажан, И. Драч, В. Коротич, Н. Сингаевский, было отказано в самом праве быть поэтом и переводчиком.

Пять лет, с 1932 года и до самого ареста 23 декабря 1937 года, Георгий Костоправ работал в Мариупольской греческой газете «Коллективистыс» сначала литературным сотрудником, ответственным секретарем, а затем литературным редактором. Кроме того, его деятельность тесно связана с *Донецким областным греческим издательством «Коллективистыс»*, находившимся в Мариуполе. О работе издательства сведений было известно немного. В 2008–2010 годах по запросу Института энциклопедических исследований Национальной академии наук Украины для редакции «Енциклопедії сучасної України» сотрудник научной библиотеки Мариупольского государственного университета, краевед *Елена Дейниченко (Смирнова)* провела большую работу по подбору информации о деятельности издательства. Материалы этого исследования нашли свое отражение не только на страницах названного энциклопедического издания, но и в «*Мариупольском краеведческом сборнике*», городских газетах.

Трагическим страницам истории греков Приазовья и Мариуполя, «Греческой операции» НКВД 1937–1938 годов и репрессированному в этот период Георгию Костоправу посвящены книги известного мариупольского краеведа *Павла Мазура «За что, Господи? Мариуполь, 1937 год: "Греческая операция"»*, «*Георгий Костоправ: поэт и гражданин*».

Донецкой областной универсальной научной библиотекой им. Н. К. Крупской к 100-летию со дня рождения поэта был подготовлен *библиографический указатель «Костоправ Георгий Антонович»*. Открывают его очерки, рассказывающие о творческом и жизненном пути поэта. Библиографическая часть представлена разделами «Произведения Г. А. Костоправа», «Литература о жизни и творчестве поэта».

В преддверии 110-й годовщины со дня рождения Георгия Костоправа Володарским обществом греков был издан сборник сочинений выдающегося греческого поэта Приазовья на малоаянисольском диалекте (харахлотку) румейского языка, с которым можно ознакомиться также на сайте <http://taifa.pp.ua/>.

Вот так энтузиастами своего дела по крупицам собирается и восстанавливается правдивая история греков Мариуполя и Приазовья, достойного сына своего края Георгия Костоправа.

РОЗДІЛ VII ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

УДК 023.5

С. В. Назарьева,
заместитель директора НБ МГУ

Конкурсная деятельность в НБ МГУ как форма повышения квалификации сотрудников

В статье рассматривается конкурс как форма повышения квалификации, освещен практический опыт организации и проведения конкурсов по разным направлениям деятельности в НБ МГУ, даны общие рекомендации по организации и проведению конкурсов в библиотеке.

Ключевые слова: *конкурсная деятельность, повышение квалификации.*

Конкурс в качестве формы повышения квалификации давно используется библиотечной общественностью, т. к. позволяет сотрудникам максимально выявить сильные и слабые стороны. Участник конкурса получает возможность изучить достижения тех, кто занимается тем же видом деятельности, узнать о последних тенденциях в библиотечном мире, сравнить свои проекты с предложениями других библиотек и взять на вооружение их инновационные приемы и инструменты.

Научная библиотека Мариупольского государственного университета неоднократно принимала участие в конкурсах, организованных методическим зональным объединением библиотек вузов III–IV уровня аккредитации Донецкой и Луганской областей, поскольку профессио-

нала, занимающегося каким-либо видом деятельности, не может не интересоваться вопросом, хорошо ли он в нем преуспевает. Ответ на этот вопрос дает участие в конкурсе, одна из задач которого как раз и состоит в том, чтобы получить столь необходимые каждому участнику ориентиры, ведь участника оценивает жюри, состоящее из мастеров своего дела.

В 2010 году библиотека МГУ организовала внутрибиблиотечный конкурс для своих сотрудников в рамках программы по *сохранности фонда*. Конкурс был направлен на оптимизацию всех направлений организации и использования подсобных фондов библиотеки, инициирование активности сотрудников большинства структурных подразделений. Т. к. подсобные фонды изначально находились на разном уровне организации в силу исторически сложившихся обстоятельств и производственных задач, критерием оценивания стала динамика решения проблемных вопросов за год. В разработанном положении про смотр-конкурс была указана цель, поставлены задачи, определен круг вопросов для изучения и решения, назначены кураторы по направлениям деятельности и члены оргкомитета, сформулированы критерии оценки. В конце года было запланировано награждение победителей. Смысл любого конкурса – в выявлении лучшего из всех участников. На заседании оргкомитета конкурса было принято решение о выделении еще одной номинации за худшую организацию и использование фонда. Соответственно, подготовлено 2 приза: символ «Сова на книгах» и коробка чая с говорящим названием «За "Динамо"».

Проведение конкурса позволило сотрудникам не только вспомнить теорию библиотечного дела, ближе познакомиться с практическим опытом своих коллег, но и взглянуть на себя со стороны. Каждому удалось как продемонстрировать достижения по тем или иным направле-

ниям работы, так и подтянуть слабые участки. В процессе подведения итогов конкурса мы пришли к осознанию необходимости выделить еще ряд номинаций, например, «Библиоцелитель», «Библиовизаж», «Библиоберегиня» и т. д. В результате всем участникам конкурса были вручены тематические призы и грамоты, и праздник получился запоминающимся. Ведь всегда приятно получить подарок за качественно проделанную работу и потраченное время. С другой стороны, нежелание получить антиприз и упасть в глазах коллег тоже сыграло свою мотивирующую роль.

Конкурсная деятельность может охватывать как традиционные, так и инновационные аспекты библиотечной жизни. Инновации сегодня стали неотъемлемой частью любой деятельности, они помогают библиотекам стать конкурентноспособными, внедрять новые услуги, формировать позитивный имидж библиотеки. Только освоение инновационных технологий в век повальной интернетизации, стремительного технического прогресса и модернизации маркетинговых инструментов может привести к созданию качественного бренда библиотеки. Особенный импульс инновационному развитию НБ МГУ в 2013 году дал конкурс на лучшую *виртуальную выставку* (далее – ВВ).

Целью конкурса стало освоение сотрудниками нового вида выставок, содействие дальнейшему профессиональному росту и стимулирование инновационной и творческой активности библиотекарей. Так как этот вид деятельности был новым для сотрудников, конкурс предусматривало изучение опыта создания ВВ другими библиотеками, участие ведущих специалистов в заседании «Школы профмастерства» по теме «Виртуальные выставки – создание новой информационной среды» на базе НБ Донецкого национального университета, обучение сотрудников созданию ВВ на семинаре-практикуме в НБ МГУ, создание

методических рекомендаций по созданию ВВ, разработка положения о конкурсе.

На конкурс было представлено 8 ВВ девяти структурных подразделений; ознакомиться с ними можно в разделе Виртуальные выставки на сайте НБ (<http://libmargu.narod.ru/index/0-7>). И хотя идею конкурса сотрудники восприняли с некоторой долей опасения, процесс создания виртуальных выставок увлек настолько, что ряд участников создали по несколько ВВ в течение года. Лидером по созданию ВВ стала Д. А. Дунук, зав. сектором культурно-просветительской работы, опытный и креативный сотрудник.

Первое место заняла выставка «З історії світової драматургії. Західноєвропейська драма» (автор – ведущий библиотекарь читального зала факультета иностранных языков Л. О. Ачко). Второе место досталось выставке «Пізнаймо Україну разом! Книги серії Невідома Україна» (автор – ведущий библиотекарь читального зала исторического факультета З. В. Гараева). Третье место получила выставка «Редкие справочные издания конца XIX – первой половины XX вв. фонда редкой и ценной книги НБ МГУ», которая была подготовлена сотрудниками информационно-библиографического отдела и отдела сохранности фондов.

В процессе конкурса сотрудники познакомились с новой формой работы, обменивались опытом, рекламировали библиотечные фонды на сайте библиотеки. Выгода от конкурса не ограничилась простым увеличением числа просмотров страниц сайта. В результате проведения конкурса были успешно решены задачи, стоящие перед НБ МГУ, по выявлению творческих, инициативных и талантливых специалистов библиотечного дела, развитию творческого потенциала, содействию систематическому повышению квалификации библиотечных работников, повы-

шению престижа библиотечной профессии и формированию позитивного имиджа библиотекаря. Большим достоинством данного конкурса стал его «внедренческий» характер, а идеи и тенденции, которые были воплощены на конкурсе, можно использовать как пример для создания новых проектов.

Опыт участия и проведения конкурсов позволил нам сформулировать основные рекомендации по организации подобных мероприятий. Для получения ожидаемого результата необходимо при планировании конкурса продумать следующие моменты:

1. Тематику конкурса;
2. Цель и задачи;
3. Условия конкурса;
4. Критерии оценки;
5. Сроки проведения конкурса, этапы;
6. Состав оргкомитета и жюри;
7. Номинации, призовой фонд, спонсоры;
8. Рекламу.

При организации собственного конкурса очень важно придумать актуальную, уникальную *тему*, чтобы максимально использовать интерес сотрудников и задачи развития библиотеки на данном этапе. Все пункты от цели конкурса до номинаций должны быть четко сформулированы в *положении о конкурсе* и доведены до сведения участников. Правила конкурса следует писать очень подробно и понятно, чтобы у участников не возникло вопросов. Обязательно нужно точно определиться со следующими сроками конкурса:

1. Срок приема работ;
2. Срок объявления победителей.

Кроме того, участники конкурса должны знать, где можно посмотреть *работы других участников*, и иметь свободный доступ к ним.

Нужно продумать *способы поощрения* участников, привлечь, если есть возможность, спонсоров для создания призового фонда. Кто-то участвует в конкурсах, чтобы получить опыт, но большинство надеется победить и получить приз. При этом, конечно, не для всех важен приз как материальная ценность. Если не удалось создать весомый бюджет конкурса, можно наградить какими-нибудь услугами, публично похвалить участников, написать на сайте о победителях. Наиболее талантливых и перспективных участников можно внести в кадровый резерв, это поможет повысить их авторитет, принесет чувство морального удовлетворения. Кроме того, лучше награждать не только победителей конкурса (за первые места), а и самых активных участников, используя различные номинации, в том числе «Приз зрительских симпатий».

Что касается *состава жюри*, то опыт показал, что мнение нескольких квалифицированных экспертов зачастую весомее и аргументированнее, чем выбор победителей общим голосованием коллектива. Особенно полезно, когда жюри не просто выставляет оценки, но проводит анализ работы. Каждый участник в этом случае, получив квалифицированную консультацию, понимает, в каком направлении ему двигаться дальше и как использовать с максимальной эффективностью свои знания и умения.

После того, как все эти вопросы улажены, непосредственно перед началом конкурса нужно *пропрекламировать* его на сайте, в социальных сетях и т.д., там же можно освещать ход конкурса. Но самое главное – сделать максимально ярким оглашение победителей.

Результатом внедрения данных рекомендаций и проведения конкурсов, кроме приобретения практических навыков библиотечарей в той или иной области, станет создание творческой атмосферы в коллективе, формирование умения работать в команде, раскрытие творческого

потенциала сотрудников. Профессиональный рост сотрудников приведет к улучшению качества работы, и, как следствие, к увеличению посещаемости и библиотеки, и библиотечного сайта.